

AKADEMİ MECMÛASI

Ekrem Hakkı Ayverdi

Sâmiha Ayverdi

Nihad Sâmi Banarlı

Yahya Kemal Beyatlı

Fâruk Nâfiz Çamlıbel

Âmiran Kurtkan

Fevziye Abdullah Tansel

Faruk Kadri Timurtaş

Ali Tunç

Yıl : 2

Temmuz 1973

Sayı : 3

AKADEMİ MECMUASI

•
Sahibi

Kubbealti Cemiyeti
adına İdare Heyeti
Başkanı

İlhan Ayverdi

Müdür

Nihad Sâmî Banarlı

•
Yazı İşleri Müdürü

Şeymâ Taşcıoğlu

Yıl : **2**

1 Temmuz 1973

Sayı : **3**

Kubbealtı Akademi Mecmûası, üç ayda bir çıkar, akademik mecmûadır.

Fiâtı 5, yıllık abone bedeli 20 T.L. dir. Dış ülkeler için abone bedeline posta ücreti ilâve edilir: Her sayının ücreti, Avrupa için 350 krş. Amerika için 10 lira 25 krş. tur. (Abonelerin, değişen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur.) İlan ve reklâm, milli kültürümüze hizmet eden müesseselerden alınır; tam sahife 1500, yarım sahife 800 liradır.

Adres : Çarşıkapı, Yeniçeriler Caddesi, No. 81 İstanbul; P.K. 107 —
Beyazıt. Tel. 22 95 17

Basıldığı Yer : *Baha Matbaası*

Kapak Kompozisyonu : *Aydın Yüksel*

İÇİNDEKİLER

	Sahife
İstanbul'un Adı ve İmlâsı	** 5
Bergamalı Cevdet Efendi	Sâmiha Ayverdi 9
Muti' Ekseriyet	Yahya Kemal 18
İsimsiz Kıt'alar	Fâruk Nâfiz Çamlıbel 23
Uydurma Kelimeler Sözlüğü	Prof. Dr. Fâruk K. Timurtaş 24
Fuat Köprülü ve Türk Milliyetperverliği	Fevziye Abdullah Tansel 29
Fetih Konuşması	Ekrem Hakkı Ayverdi 35
Üç Şiir, Üç Vatan	Nihad Sâmi Banarlı 39
Millî Kültür ve Eğitim	Prof. Dr. Âmiran Kurtkan 53
En Büyük Gaflet ve İlkokul Programında Türkçe'nin Yeri	Ali Tunç 61
Türkçenin Sırları İçin...	65
Yeni Kalemler	Halim Kâmil Teoman Beşir Ayvazoğlu M. Uğur Çetiner Attilâ Özçelik 70

İstanbul Fâtihî İkinci Sultan Mehmed Han

İstanbul'un Adı ve İmlâsı

29 Mayıs 1973 de İstanbul Fethi'nin 520. yıldönümünü idrâk ettik. O günlerde gözlerimizi ve kulaklarımızı inciten, yontulmamış bir ses dikkatimizi çekti. Bu, belki de Dil Kurumu'nun **İmlâ yâhut Yazım (?) Kılavuzlarındaki** yanlış imlâya uyarak, **İstanbul**'un adını **İ** ile değil de **I** ile yazıp radyo'da ve televizyonda **Istanbul** telâffuz edenlerin sesiydi.

Bu noktaya tekrar döneceğiz. Önce **İstanbul**'un adı üzerinde duralım:

İstanbul kelimesi, Türkçe değil, **Türkçeleşmiş** bir sözdür ve bütün **Türkçeleşmiş** sözler gibi, sesinde ve mîmârîsinde milletimizin asırlar boyu işleyişi, zevki, emeği ve sevgisi vardır. Kelimenin **mukaddes** oluşunun diğer şerefli bir sebebi de **İstanbul Fethi'nin**, dünyâ târihinde en büyük ve ebedî netîceli bir millî zafer oluşudur. Bu fetih, Anadolu ve Balkanlar Türkiyesini bölünmez bir **bütün** hâline koymuştur. Arkasından, uzağı çok iyi gören hükümdarların, **Anavatan'a** Avrupa'da, Asya ve Afrika'da ülkeler hattâ kıt'alar boyu bir **hinterlând** sağlamalarıyle, bugünkü **vatan**'ımızın ebediliği kat'ileşmiştir.

Bunun içindir ki **Yahyâ Kemal'in**:

Dünyâda büyük fetihlerin en geniş
İstanbul fethi Tanrının kutlu işi
Gün doğmadan evvel o güzel sâatde
Onbin yiğidin Büyük Gedik'den girişi

rubâîsi, her harfiyle doğrudur.

İstanbul'un eski adları, daha çok, **Buzantion**, **Byzantion** ve **Konstantino polis**'dir. Bu isimler, Şark kaynaklarına **Bizansiya** ve **Konstantiniyye** sesleriyle geçmiştir.

İstanbul adı ise (doğruya en yakın bir rivâyete göre,) müslüman Arapların 668-669 târihlerinde yaptıkları ilk **İstanbul muhâsarası** yıllarında doğmaya başlamıştır:

Müslüman Araplar, **İstanbul**'u kuşatmışlar, fakat İslâm ahlâkı gereğince, şehri aç ve susuz bırakmak gibi, insanlık dışı bir yola başvurmamışlardır. İşte bu müsâmahadan istifâde ederek **İstanbul**'a yiyecek taşıyanlara, muhâsara kuvvetleri arasından geçerlerken, Arap muhâfızları:

— Nereye gidiyorsunuz?

dedikleri vakit aldıkları cevap, umûmiyetle:

— **İs tin polin**

olmuştur. Bu cevap, Rumca, **şhire** demektir. Rivâyetin devâmına göre Araplar, bu sözü şehrin adı sanmışlar ve bu şehir, **Mef'ûlün** vezninde **İstinbûl** veya **İstenbûl** demeğe başlamışlardır.

İstanbul, **Fâtih Sultan Mehmed** tarafından fethedildiği günlerde, şehrin ilk kadısı **Hızır Bey Çelebi**, bu fetih için bir târih beyti söylemiştir:

Feth-i İstanbul'a nusrat bulmadılar evvelûn

Feth édüb Sultan Mehmed dîdi târih: Âhirûn

Beyitteki âhirûn kelimesi, **Ebced hesâbı** ile Hicrî 857 târihini gösterir. Bu, fethin târihidir, ve kelimeyi, bizzat, **Fâtih Sultan Mehmed** bulmuştur. Aslında Türkler, bu şehre **İstanbul** demeğe daha XIV. asırda başlamışlardı. Daha sonraki asırlarda aynı şehir için, **İslâmbol**, **Dersaâdet**, **Der-Aliyye**, **Dârü'l-hılâfe**, **Âstâne** gibi isimler de kullanıldı. Hattâ büyük bir medenî tolerans gösterilerek, **İstanbul**'a **Kostantiniyye** demekten de çekinilmedi. En yakın zamanlara kadar, Osmanlı paralarının üzerinde **Duribe fî Kostantiniyye** ibâresi okunurdu. Bunda **Hz. Muhammed**'in meşhur hadisinde bu şehre **Kostantaniyye** denilmesinin de hissesi vardır.

Fâtih Sultan Mehmed, adını, fethettiği şehrin adında ebedileştirmeğe ihtiyaç duyabilecek kıratda bir hükümdâr olsaydı, bu şehre meselâ **Fâtihiyye** dedirtebilir; yâhud **Kons-tantaniyye**'ye tam bir karşılık olarak **Muhammediyye** veya **Mehmediyye** adını koydurabilirdi. Fakat onun adı, târihe altın harflerle yazılmış bir isimdi. Bunlara ihtiyâcı yoktu. Fethettiği şehrin yalnız bir semtine, orada bir **câmii**, **türbesi**, **İstanbul**'un ilk Üniversitesi olan **Medreseleri**, velhâsıl bir **Kûliyye**'si bulunduğu için, o da halk tarafından, **Fâtih** denildi.

Böylelikle, bütün Osmanlı devri, Cumhûriyet yılları, bu şehri, halk dilinde bir sevgili adı gibi güzelleşen **İstanbul** sesiyle andı, bu sesle Türkleştirdi, aynı güzel sesle yaşattı.

*
**

İşte Türk milletinin, üzerinde, mîmârî olarak da isim olarak da tam bir millî zevkle işlediği ve Türkiye Türkçesi'nin mûsikisiyle bestelediği; o kadar ki vatanın gözbebeği saydığı; hattâ **Yahyâ Kemal**'in söylediği gibi, **İstanbul** tehlikede iken, yurdun her köşesinden koşup gelerek, **Çanakkale**'de, uğrunda şehîd olarak koruduğu bu şehrin adı da imlâsı da **İstanbul** 'dur.

Halbuki **Dil Kurumu**'nun bâzan **İmlâ**, bâzan da **Yazım** (?) **Kılavuzu** dediği kitapçıklarda bu isim, **İ** harfi listesinden tar-
dedilerek kalın **I** ile yazılmış ve bunda ısrâr edilmiştir.

Atatürk'ün ölümünden sonra Türk diline yapılan akıl almaz kötülükler yetmiyormuş gibi, bu güzel sesi de kabalaştırmak neden? **Türkiye Türkçesi**, bugün hâlâ basit gramerciliğin büyük ses uyumu diye saplanıp kaldığı iptidâî kaideyi çoktan silkip atmıştır. Yâni Türkçe'de kalın sesle başlayan kelimelerin yine kalın sesle devâm etmesi veya devâmı kalın seslerle olan kelimelerin başlangıç hecelerinin de kalın olması; nihâyet, aynı monoton kaaidenin ince sesli kelimelerde de kullanılması şeklindeki dil iptidâiliğini, milletimiz, en az sekiz asır geride bırakmıştır.

Türkiye Türkçesi'ndeki bu âhenk üstünlüğünün en canlı bir delili de İstanbul'un adıdır.

Ciddi, ilmî ve estetik gerçekler olarak, bu şehrin adı ve imlâsı, meselâ **Türkçe İslâm Ansiklopedisi'nde İstanbul'dur. Türk Ansiklopedisi'nde İstanbul'dur. Bizzat İstanbul Ansiklopedisi'nde; Hayat Ansiklopedisi'nde ve yine Hayat Müessesinin İstanbul'a dâir neşrettiği büyük ve resimli husûsî sayı, kitap ve ansiklopedik eserlerde imlâ İstanbul'dur.** Büyük, İstanbul şâiri **Yahya Kemal'in, İstanbul'u terennüm eden bütün şiirlerinde ses, yine İstanbul'dur. İstanbul Fetih Cemiyeti'nin adı ve bu Cemiyete bağlı İstanbul Enstitüsü'nün neşrettiği bütün ciddi ve ilmî kitaplarda bu isim İstanbul'dur. İstanbul Üniversitesi'nin ve İstanbul Vilâyeti'nin kapılarında ve İstanbul'a âit bütün resmî evrak üzerinde kelime İstanbul diye yazılır.** Bu hakikati, daha binlerce, onbinlerce örnekle isbatlamak mümkündür. Bu sebeble:

Ahır mânâsında **İstabl** der gibi, dünyânın en nârin şehri **İstanbul'a İstanbul** demek, tam bir şivesizlik nümûnesidir.

Bu böyle olduğu halde **Dil Kurumu'nun İmlâ yâhut Yazım (!) Kılavuzları'nda kelime, neden I harfiyle İstanbul yazılır ve bunda tam bir taassupla inad edilir?** Sebebini söyledik. Türkiye'de dilci geçinenler nasıl çalışıyorlar? Görünüz. Birşey değil, bâzı kitapları dizenler, bu arada **radio'da, televizyon'da konuşan bâzı spikerler, hattâ ses sanatkârları içinde, anlaşılan, Dil Kurumu'nun kılavuzlarına uyup kelimeyi İstanbul diye kabalaştıranlar oluyor.** Biz, bu yazıyı, kulağımızı tırmalayan bu sesler dolayısıyla yazdık.

BERGAMALI

CEVDET EFENDİ

Lâmiha Ayverdi

1966 senesinde birbuçuk ay Gurebâ Hastahanesinde yatmışım. Çok şiddetli bir baş ağrısından muztarıptım. Akşam olup da hava kararınca, yattığım odanın ışsız olmasını tercih ediyordum.

Serviste Aktan ve Asuman isimlerinde vazifelerine düşkün, işlerinin ehli, muktedir, çalışkan iki hemşire vardı.

Aktan Hemşire için hasta, herhangi bozulmuş uzvu tâmire muhtac maddî bir yapı idi. Hastalık ise, tedâvi alâka ve hizmet bekleyen tıbbî bir vak'adan ibaretti. Onun için de bu canlı malzeme üstünde mekanik bir gayret sarfederek yorulmadan sabır ile çalışır, yapması gereken hiç bir işde kusur etmez fakat hastanın maddesini aşır duygu sahasına girmek şöyle dursun, bu nâzik bölgeye başını dahi uzatmazdı.

Haksız da sayılmazdı. İşi ağır ve güçdü. Biribirine benzeyen, benzemeyen vak'alar, devr-i dâim halindeki bir çar-kin dişleri gibi hep aynı mihver etrafında dönmekte, biri gitti derken öteki onun yerini almakda idi ki genç hemşire, uzun yıllar bu yıpratıcı ve mes'uliyetli mesleğin zorlukları ve yorgunlukları ile güreşeceği için rezerve bir kuvveti ihtiyat olarak muhafaza etmesi akıl kârı idi. Öyle ki hastalarının dış bünyeleri gibi iç bünyeleriyle de temasa geçip alâkalanacak olsa, aşınma ve yıpranma müddetinin, ihtiyarlık çağını idrâk etmeden başlayacağı muhakkakdı.

Hem bu, biraz da mizac ve kâbiliyet işiydi. Aktan Hemşireyi hastanın uzvî yapısından ileri geçirmeyen mesâfe, onu

vaktinden evvel çökme tehlikesinden koruyan bir nevi emniyet subabı demekdi.

Vazifesini gece nöbetçisine devrettikten sonra odasına çekilir, ertesi günün iş saatine kadar ne o kimseyi arar ne de kimse onu sorup soruşturmayı düşünürdü.

*
**

Akşam olunca, Asuman Hemşire de işini gece nöbetçisine devreder ve odasına giderek kepini, üniformasını çıkardıktan sonra karanlıkta yavaşça odama gelerek yanibaşıma otururdu.

Mızrab altında titreyen bir saz teli gibi ince, mânâlı ve duygulu bir sesi vardı. Bu tatlı ve okşayıcı sesle konuşur, cevap beklemez, kısa bir müddet evvel tanıdığı hastası gibi değil, eski bir dostu bir hem-hâli gibi söyler, oyalar, arada bir güler, günübirlik havadisleri çabuk geçip vefâlı dostlarından, evinden, ailesinden, hülâsa kendisine têsir etmiş her mevzûdan konuşur, böylece de hastaya ızdıraplı saatlerinin akışını duyurmazdı.

*
**

Günlerden bir gün, gene odamın karanlığı içinde onun cıvıltılı konuşmasını dinliyordum: Büyükbabamı tanımam, ben doğmadan ölmüş.. derken sesi, cezbeli denecek kadar heyecanlı idi. Belli ki bu yüzünü görmemiş olduğu büyükbaba, onun gurûru, ıftihârı ve hattâ erişmek istediği gizli idealiydi.

En küçük yaşından itibaren anneannesinin, zihnine nakşetmiş olduğu imaja taparcasına hayran olduğunu, daha evvelki konuşmalarımızın arasına karışan kısa ip uçları, zaten belli etmişti. Ama bu gece, hayran olduğu büyükbabasının portresini teferruatıyla çizmeye niyetli olduğu anlaşılıyordu:

Büyükbabasının adı Cevdet'di. Ama gerek ders verdiği medresesinde gerek meslekdaşları arasında ona Bergama'lı

Cevdet Efendi derlerdi. Vekarlı, ağırbaşlı, temkinli ve alâbidigine iffetli ve dürüst insandı.

Başında sarığı, sırtında cübbesi, günün erken saatinde evinden çıkar, mektebine giderek akşama kadar talebeleriyle haşır-neşir olduktan sonra herzamanki ciddî ve huzurlu hâliyle evine dönerdi. Ne ki bu dönüşe, evinden ziyâde, kitaplarına kavuşmak denebilirdi. Zira Bergama'lı Cevdet Efendi ile kütübhânesi arasında âdetâ ezelden ebede uzanan plâtonik bir aşk vardı.

Canlı, neş'eli ve kabına sığamayan genç karısının itiraz, isyan ve ricâlarına rağmen sevgilisinin birini rafa koyarken bir başkasını alır, gözünden ev-bark çoluk-çocuk silinircesine okur okurdu.

Ama bazan, içine dalıp kaybolduğu bu dünya ile kendi arasında bir el, genç bir kadın eli hiddet ve şiddetle uzanır ve kocasının okuduğu kitabı kaptığı gibi fırlatıp pencereden bahçeye atardı.

Bergama'lı Cevdet Efendi, karısının bu haklı protestosuna içinden kızmış olsa bile, belli etmez, aşağı inerek kitabı çiçek tarhlarının arasından alır; tozlarını temizler, şâyet cildi bozulmuşsa, ertesi gün tâmire götürür; yukarı çıkıp karısıyla karşılaştığı zaman da bütün sitemi :

— Hanımcığım Allah sizi affetsin! demekten ibaret kalırdı.

Herşeye rağmen kocasını çok seven ve için için de takdir eden genç kadın işi daha ileri götürmez, bir ikinci krize kadar öfkesi küllenir ama pusuya yatıp, taşmak için yeni bir fırsatı gözlemekten de geri kalmazdı.

Neyseki, kitap düşkünlüğünden vazgeçemeyecek olan Cevdet Efendi'nin, karısına karşı giriştiği, oyuna benzer, hiyleye benzer mâsum bir kurnazlığı, zaman zaman genç ve güzel karısının, kitaplarına olan hışmını tâdil eylemekteydi. Zîra okuma düşkünlüğünün selâmeti adına, karısına târih zevki aşılarmış, böylece de alâkasını bir başka tarafa toplamak gayretiyle etrafına cilt cilt târih kitapları yığmışdı.

Onun için de elindeki kitapla köşesine çekildiği zamanlar, genç kadının da bir başka köşede târîh kitaplarına başını eğmiş olduğu sık sık görülürdü.

Aile hayatını bir ibâdet, evini de bir mâbed bilen eski cemiyetin kadını, küçük anlaşmazlıklar için bu kudsi çatıaltının dirliğine düzenliğine yıkıcı silleler indirmez, mevcut âhengi bozup çoluğun-çocuğun ağız tadını kaçırmazdı.

Hem Cevdet Efendi başını kitaplarından kaldırmıyor, az konuşuyor, gezip tozmaktan hoşlanmıyorsa ,bütün bu eksikler, sâhip olduğu fazlalıkların yanında ağıza almaya değer miydi? Zira onun ne iffetli, ne dürüst, ne edebli ve ne ölçüde imânına, toprağına bağlı mazbut bir âile babası olduğunu, kendisi bilmezse, kim bilebilirdi? Sözlerinde, hislerinde asil bir sükûnet bulunan bu tok gözlü, yumuşak başlı adam da nihâyet insandı. Elindekini avucundakini: “Hanımcığım, işte bizim helâl nafakamız!” diyerek teslim eden bu aşmış taşmış meziyetlerle yüklü adamın ufak tefek kusurlarını da hoş görmemek insafa sığar mıydı?

Ama genç kadın kabul ve tasdik ettiği bütün bu seçkin vasıflarına rağmen, zaman zaman şen, şakrak, gülüp söylemesini seven mizacının bir şeytan gibi araya girip, onu kocasıyla itismeye sevketmesine de mâni olamazdı. Ne ki Cevdet Efendi denen o temkinli sabır âbidesi, bütün bu hiddet ve isyan sahnelerini hoş görüp tatsızlık çıkarmazdı. Sen, canı gibi sevdiği kitaplarını elinden çekip al sonra da pencereden fırlatıp at, bu da yapılış işlerden miydi? Ama kendisi yapıyordu işte... Şu var ki, tek taraflı kalan bu öfke nöbetleri, mukabele görmediği için parlamasıyla sönmesi bir olup gidiyorsa bu, Bergama’lı Cevdet Efendi’nin olgun ve hazımlı tutumu yüzündendi. Halbuki elâlemin kocalarının ne sudan bahanelerle karılarına etmedikleri hakaret mi kalıyordu?

*
**

Sene 1920'lere gelmişti. Bir akşam üstü işinden dönen kocasına kapıyı açan genç kadın, onun, mûtaddan daha dü-

şünceli olduğunu hemen anladı. Gerçi her zaman ağırbaşlı, bastığı yeri gören ölçülü bir insandı. Ama kocasının mimiklerini çok iyi bilen karısı, Cevdet Efendi'nin yüzünde, akşamın şu kısmîrî rengine benzer buğulu bir ifâdeyle, tanımadığı çizgiler peydâ olmuş bulunduğunu sezmekte gecikmemişti.

Fakat ne yüzledi, ne de sual sordu. Berâberce yukarı çıktılar. Cevdet Efendi soyunup ev elbiselerini giyerken de gene etrafına görmeyen gözlerle bakıyor ve karısının anlattığı günlük havadisleri duymadan dinliyordu. Genç adamı görenler, onun âdetâ bir hâkime hesap verircesine tek istikaamette düşünmekte olduğunu farkedebilirlerdi.

Kitabını eline aldığı zaman dahi genç kadın kocasının sâbit bir mihverin câzibesine takılıp kalmış bulunduğunu düşünmekte haklıydı. Okumak için değil de, kendine bir iş aramak içinmiş gibi elleri kitabının üstünde dolaşırken birden başını kaldırarak:

— Hanımcığım, bana küçük bir el çantası hazırla, yarın bir haftalığına seyâhate çıkıyorum! dedi.

Şaşırp, sorgu-sual edemez hâle gelme nöbeti şimdi genç kadında idi. Ama eşelemek istese, sorup araştırırsa da cevap alamayacağını hemen anlamış bulunuyordu. Kocasının bu kararlı yüzünden, bu bir vazife ve mes'uliyet yükü altında ifâde değiştirmiş gibi sabitleşmiş bakışlarından suallerine hiç ama hiç bir karşılık alamıyacağı aşikâr olarak görünüyordu. Onun için de sâdece: Aman efendi, sen mekteple evden başka nereye gidersin? diyebildi, ve başka tek söz söylemeden de ertesi günü kocasının yeni latasını sırtına temiz sarığını başına giydirdi, hazırladığı çantasını da eline vererek, sabahın alaca karanlığında, dağlanmış yürek ve buğulu gözlerle Cevdet Efendi'yi kapıdan uğurladı. Siyah cübbenin eteği köşeden kayboluncaya kadar da arkasından bakan genç kadın içini yokladığı zaman âdetâ şaşırdı. Bu renk vermeden kayıplara karışan kocaya karşı yüreğinde ne öfke ne de hiddet vardı. Sâdece garip bir muhabbet hattâ bir hasretin şimdiden çakıp parladığını görür gibi oldu.

Genç kadın, çoluğu çocuğu ile oyalanmaya uğraşmasına rağmen seneler gibi uzamış o bir hafta gelip geçti. Fakat Cevdet Efendi'den ses sedâ çıkmadı. Endişeli ve ezici bir habersizlikle üçüncü dördüncü haftalar da bitip siyah cübbeli genç ve yakışıklı kocasının köşeyi dönen hayâli zihninde donuklaşacağı yerde, gittikçe berraklaşıyordu. O kadar ki bu hayâlin âdetâ aynileşerek içinin belli belirsiz bir noktasında kanayan bir yara gibi sızladığını kendinden saklayamaz hâle geldi.

Değil çevresine, karısına dahî sırrını açmadan âdetâ buhar gibi evinden uçup uzaklaşmış olan bu adama bir türlü kızamıyor, öfkelenemiyor, düşündükçe içinde garip bir hüznün anlatılmaz bir elem duyarak, o çabuk parlayan mizacından umulmaz bir olgunlukla, metânet ve sabırla bekliyordu.

İki ayın sonunda bir gece kapı çalındı. Çoluğu çocuğu ile haşır neşir olan genç kadının konuya komşuya ayıracak vakti mi vardı ki bu saatte gelen giden olsundu! İhtiyatla aşağı inip kapıyı araladı. Taşlığa adımını atan adam Cevdet Efendi idi. Ama iki ay evvel aynı kapıdan uğurladığı kocası nasıl bu adam olabilirdi? Geniş omuzlar daralıp sivrilmiş, renkli çehre solup sararmış, üst baş perişan, cübbe yırtık, sarık kirli... Bilhassa yüzünde hece hece okunan aşırı yorgunluk ve tâkatsizlik ilk göze çarpan korkunç alâmetlerdi.

Genç kadın: Aman efendiciğim seni ben böyle mi göndermiştim? Nereden geliyorsun söylesene? derken, sanki bütün vücudu sual kesilmiş bulunuyordu.

*
**

Berâberce yukarı çıktılar. Cevdet Efendi elini yüzünü yıkayıp köşesine ilişir gibi otururken, karısı da bir iş yapmış olmak için o küçücük çantadan kirli çamaşırları çıkarıp yere atıyordu. Eşyaların arasından eline, bir de içi para dolu küçük bir torba geçince, herhangi bir ipucu yakalamış olmanın heyecanı ile:

— Aman efendi yoksa sen hırsızlığa mı gittin? Nedir bu

paralar? diye bağırdı. Cevdet Efendi ise karısının alışık olmadığı bir hiddetle:

— Hâşâ, hâşâ hanımcığım... O helâl paradır ama ben el sürmem, gösterme bana istemem... diye sanki bir cüzzam-
lıya yaklaşmaktan korkar gibi köşesine biraz daha büzüldü. Bu iki aylık seyahatin artık saklanacak tarafı kalmamışdı ve saklanmamalı idi de:

— Hanımcığım, biliyorsun Harb-i Umûmî'yi kaybettik. Vatan bir avuç topraktan ibaret kaldı. Ama onu da bize çok görüyorlar. İstanbul işgal altında. Anadolu'nun her parçasını müttefiklerin paylaştığı yetmiyormuş gibi, gözü doymayan İngiliz, Yunan'ı kışkırtıp silâhlandırarak üstümüze saldırttı. Bu nâmert düşman da şimdi, ayak bastığı topraklarımızda genç ihtiyar, kadın çocuk, canlı cansız, neyi kimi bulursa asıp kesiyor; yakmadık köy, yıkmadık ocak bırakmıyor... İşte, henüz işgaale uğramış Anadolu halkını başlarına gelecek âkıbetten haberdâr etmek ve Kuva-i Millîye'ye yardıma teşvik için vazifelendirildim. Şile üstünden gizlice Anadolu'ya geçerek iki aydır kasaba köy dolaşıyorum. Elhamdülillah çok da faydalı oldu.

Bir eliyle kirli çamaşırları toplarken öteki elindeki para torbasını ileri doğru uzatan genç kadın:

— Hepsi çok iyi ama, şimdi bu nedir? Ne yapayım bunu ben? diye sordu.

— Onu bana yol harçlığı diye verdiler. Ama gözüm görmesin ne yaparsan yap.

— Peki efendi, o gün bu gün ne yedin ne içtin?

— Hanımcığım, Allah rızâsı için hizmete çağrılan kimse hele bir din adamıysa, bu hizmetini bedel alarak nasıl sulandırır, ifsâd eder? Yanımda olanla iktifâ ettim. Sırasında aç da kaldım, açıkda da yattım. Ama şükürler olsun memleketin parasını nefsim için harcamadım.

Gerçi Balkan Muharebesi ve 1914-18 Harbi gibi büyük hezimetlerin canından bezdirdiği halk yorgundu, yoksuldu ve dinlenmeye şiddetle muhtacdı. Ne ki bu tükenmiş kütleyi uyarmaya, idrâklerini dürtüp gözlerini açmaya memur edilmiş Cevdet Efendi'ler onun kulağına alışık olduğu sırlı tılsımı söyler söylemez hemen gözlerini açıp uyanıyorlardı.

Neydi bu sırlı tılsım? Bin yıllık Türk târihine fütûhât yollarını açan, istilâcılıkta bırakmayıp medeniyetler kurduran bu sır, Müslüman-Türk'ün müşterek parolası olan "İ'lâ-yı Kelimetullah" idi.

Evet bin yıldır bu yaşayan prensip uğrunda ya gaazi ya da şehid olan bir millettten ümit kesilmezdi. Gene aynı canlı gaaye için savaşıacaklar, Hakk'ın nâmını yücelteceklerdi.

Kendisi gibi İstanbul'dan kopup yurdun her köşesine dağılan daha nice Cevdet Efendi'ler vardı İmânı ile toprağı etle tırnak bilmiş, bu yorgun bu yıkılmış kütleyi, gene aynı imân heyecanı, İsâ nefesi gibi, diriltilip yeni bir güç taze bir şevk ile yeni baştan inşâ edecekdı.

*
**

Dâima sözü kısa tutan Cevdet Efendi, az görülmüş bir feveranla: "Şükürler olsun memleketin parasını nefsim için yemedim!" deyip sustuktan sonra karısı, ondan bu iki aylık seyâhatin tafsîlâtı bilânçosunu beklemekte olduğunu :

— E sonra... Daha neler yaptın? diye sorunca bu defa Bergama'lı Cevdet Efendi mahzun mu mahcup mu belli olmayan bir alçak gönüllülükle:

— Yaptığım da nedir! Dağlarda bellerde, İstanbul'dan kopup gelmiş benim gibi sarıklı cübbeli, sivil, asker kimler yoktu?

Hanımcığım, hanımcığım sen bu milleti ne sanırsın? Hele önünde göğsü imânlı zorbâzû bir rehber oldu mu cihan-girlerle boy ölçüşmesine hiç şaşma.

Genç kadın da buna inanıyordu. Onun için de şaşmıyordu. Az mı târih okumuş, taş yasadanı toprak döşenmiş şe-

hîdleri, sefer seferlemiş gâzileri, mûcizeli cesâretler göstermiş kahramanları az mı hafızasına işlemişdi? Kocasının hakkı vardı. Bu millet, karşılıksız hizmet yapmaya alışmış bir millet idi. Ama onun şaşıtığı sâdece şu idi : Oldu olası eviyle mektebi arasında sadâkatle gidip gelmekten başka bir işe yarayabileceğini düşünmediği kocasının, bu îmân gücü bu millî gurûru, celâdeti ve şu kabını taşmış coşkunluğu idi.

Ufak tefek anlaşmazlıklarına rağmen, onu takdir etmekte de sevmekte de ne kadar haklı olduğunu şimdi daha iyi anlıyordu.

*
**

Asuman Hemşire'nin hikâyesi burada bitiyordu. Ama bu hikâyede acaba bir mübalâğa payı olamaz mıydı? Öyle ki Bergama'lı Cevdet Efendi kendisine hayran olan ve seven karısı tarafından idealize edilmiş, büyütülmüş bir büyükbaba olarak torununun hâfızasına öylece nakşedilmiş olabilir miydi? Yoksa o, gerçekten şu portresi çizilen, şu muhteşem adam mıydı?

Eli ne kadar açıksa, insanlara not vermekde o kadar hasis olan İstanbul'un renkli simâlarından Tevfik Demiroğlu'nun (1) bilgisine mürâcaat etmekten başka çâre yoktu. Bir gün kendisine: Bergama'lı Cevdet Efendi isminde bir kimse tanır mısınız? diye sordum.

Başını salladı. Nasıl adamdı? diye tekrarlayınca, âdetâ coşarak: El Hak insan adamdı diye kestirip attı.

*
**

İşte bu insan adamlara bu kendilerini îmânlarına adanmış isimsiz kahramanlara, damla damla varlıklarından, birleşe birleşe nehirler meydana gelmiş bu îmân ordularına, Türk milleti bugün belki herzamankinden daha susuz, daha muhtac...

(1) Tevfik Demiroğlu, yirmi sene müddetle İstanbul Vilâyeti Muhasebe Müdürlüğünde bulunmuş, dürüstlüğü, iffeti, sağlam karakteri ve mesleğindeki vukuufu ile tanınmış mâliyecilerimizdendir. Devrinin belli başlı simâlarını meziyetleri ve kusurları ile berâber bilmekte de şöhret sâhibidir.

YAHYA KEMAL'DEN DÜŞÜNCELER

Mutî' Ekseriyet

Bu gece 15 Kânûn-ı Sâni 1941 gecesi.

Odamda böyle bir düşünme tarzına daldım:

Şimdi altmış yaşına girmiş olan vatandaşlarım arasında memlekette, yâhud da Avrupa'da iyi tahsil görmüş olanlar, devletin nasıl yürüdüğünü yakından bilenler, milletin ne halde bulunduğunu iyi görenler var. Bunların en akıllı, en gör-gülü ve en tecrübeli olanlarından birini alıyorum.

Bu adam birgün elini şakağına koysa ve bizim millî târihimizin nasıl bir netice verdiğini, yâni görmeğe ve düşünmeğe başladığı zamandan beri iktidar mevkiini, kendi gözleriyle nasıl görmüş olduğunu düşünse, nasıl bir muhâsebe yapar ve muhâsesinden nasıl bir yekûn çıkarır?

Bu vatandaş —altmış yaşında olduğuna göre— Abdülhamid devrini, İttihâd ü Terakkî devrini,, 1918 - 1922 mütâreke devrini, Ankara'da Hâkimiyyet-i Milliyye ve Cumhûriyet devrini görmüştür.

Bu dört devirde Türkiye'de dört türlü sınıf vardı:

Birinci sınıf: "İktidar mevkiinin bu teşekkülü yanlıştır" diyenlerden,

İkinci sınıf: “Bu memlekette iktidar mevkii ancak böyle teşekkül edebilir, binâenaleyh hâricde kalmayalım, biz de iş-tirâk edelim.” diyenlerden,

Üçüncü sınıf: “Allah belâsını versin; işte bu memlekette iktidar mevkii dâimâ böyle yanlış olarak teşekkül eder, biz uzak duralım.” diyenlerden,

Dördüncü sınıf ise: “İktidar mevkii kimde olursa olsun, umurumda değil, lâkayd kalalım.” diyenlerden ibârettir.

Bu saydığımız dört sınıfın birincisini azçok etraflıca tâ-rîf edelim. (Unutmayalım ki altmış yaşında bir vatandaşın son kırk sene zarfındaki müşâhedesine göre tedkikte buluyoruz.)

Birinci sınıf: **İkinci Sultan Abdülhamid**’in Kaanûn-ı Esâ-sî’yi kifâyet etmemiş gibi, bir de, Tanzîmat devrinde idâresine alıştığımız **Bâbîâlî**’yi de yıktığını, idâreyi **Yıldız**’da, kendi elinde topladığını, Yıldız’a memleketin ahlâkça en düşkün mah-lûklarını, kâtip, mâbeyinci, musâhib vesâir unvanlarla cem’e-derek bir merkez vücûda getirdiğini, o merkezden **Bâbîâlî**’yi, Nezâretleri, vilâyetleri, orduları dilediği gibi idâre ettiğini, halbuki bu teşekkülün ne Avrupa’dan öğrendiğimiz usullere ne de öteden beri alıştığımız tarza uyduğunu iddâ ederdi. Bu sınıf müştekiydi, bedbindi, lânethândı, **Abdülhamid devri**’nin bir gün evvel bitmesini temennî ediyordu. Maamâfih bu sınıf koyu muhâfazakârlardan, koyu ihtilâlcilere kadar zümre zümre ayrılıyordu.

Bir noktayı unutmadan tasrih edelim. Türkiye’de bir idâ-re zamânında müştekî olan zümreler (arasında), 1826’dan yâni **Vak’a-i Hayriyye**’den önce, basit bir müddeâ yürütülür-dü: “Şu pâdişah çekilsin, şu sadrâzam çekilsin, iyi bir pâdişah ve iyi bir sadrâzam gelsin.” derlerdi ve emelleri bu noktadan ibâretti.

Halbuki **Abdülhamid devri**’nde müştekî olan zümrelerin mühim bir kısmı yalnız pâdişâhın ve sadrâzâmın çekilmesi-ni kâfi görmüyordu. Medenî (!) bir usûl-i idâre istiyordu. Bereket versin 1876-1877 arasında nasılsa verilmiş, sonra bir-

denbire icrâ edilmesi têhir edilmiş bir **Kaanûn-ı Esâsî** vardı. Onu istemek bir birleşmek vesilesi oluyordu. Ya o da olmasaydı birşey istemek bahsinde büyük bir teşettüt olurdu.

1908 İnkılâbı oldu. Bu sınıfın dilediği tahakkuk etti. Eski **Kaanûn-ı Esâsî** dirildi, **Meclis-i Meb'ûsan** toplandı. Lâkin ortada **iktidar mevkii** yoktu. Olmadığı için de 1909 da bir askerî ihtilâl çıktı ve Türkiye'de devletin muayyen bir şekli de kalmadı. **İttihâd ü Terakkî**, Selânik'den bir ordu ile yürüdü. İstanbul'a girdi. Önce vurdu. Sonra astı. Bu askerî ihtilâli tasfiye etti.

En mühim bir hâdise olarak bir **İdâre-i Örfiyye** têsîs etti. Yâni **iktidar mevkii**'ne tedhişten ibâret bir istinadgâh yarattı. Bu **idâre-i örfiyye** 1918'e kadar fâsılasız devâm ettiğini, **İttihâd ü Terakkî Cemiyeti**'nin yalnız ona dayandığını, **Meclis-i Meb'ûsân**'ın bir şekilden ve bir tezâhürden ibâret olduğunu gören, bu **birinci sınıf** bu devrede de: "Hayır, olmadı. Bu teşekkül gayr-ı meşrûğ hem de gayr-ı tabîidir." dedi. 1918 **İttihâd ü Terakkî**, idâre-i örfiyyesi ve **Meclis-i Meb'ûsân**'ı, ortadan kayboldular, vatan da istiyâlâya uğradı.

Bu sınıfın Mütâreke'de ikiye ayrıldığını gördük. Bir kısmı **İtilâfçı** kesildi, bu kısımdan bahse bile hâcet yoktur; ikinci kısmı ise Erzurum, Sivas ve nihâyet Ankara'nın bayrakları altında toplandı. Lâkin aradan çok vakit geçmeden bu sınıfın **Büyük Millet Meclisi**'nde **ikinci gurup** şeklinde bir muhâlefet teşkil ettiğini gördük. 1922 muzafferiyet ve musâlâhasından sonra ise bu sınıf memleketin her tarafında tıpkı eskisi gibi tecelli ediverdi. Bu sınıfı eğer bir şahsın hüviyetinde temessül etmiş görmek istersek **Lütfi Fikri**'yi ilk hamlede hatırlamamak güçtür. Bu siyâsimiz elhak bu zihniyetin timsâliydi, tahayyül ettiği bir **meşrûtiyet**'i özleyerek yaşadı ve özleyerek öldü.

İkinci sınıfa geelim: Bunlar teşekkül eden mevki-i iktidâra tenkidsiz itâat edenler, "İşte bizde hükûmet ancak böyle olabiliyor," diyenler, "Her millet lâıyk olduğu hükûmete mâlik olur." hükmüne boyun eğerler, bir iktidar mevkiinin teşekkülünü, idâre edişinin sistemini zarûri görenlerdir. Bun-

ların topuna birden koyun sürüsü demek, biraz acele verilmiş bir hüküm olur. Aralarında düşünenleri de vardır. Böylere “Ne yapalım, seviyemiz bu, millet henüz yetişmedi, okuyup yetişenlerden ancak, bu kıratla nâzırlarımız ve âmirlerimiz olabiliyor. İktidar mevkiinin eli az çok sert olmasa bu idâreyi de tîmîn edemeyiz, ne çâre! Biz buyuz.” derler.

Üçüncü sınıfa gelelim: Bunlar, bizde, iktidar mevkiinin mutlakaa fenâ adamlar tarafından gasbedildiğini farz ederler. Bunların bazıları o kadar marazidirler ki iyi kalbli, meziyetli, nâmuslu ve muktedir olarak tanıdıkları adamlar iktidar mevkiine geçseler onları o günden itibaren kötü görmeye başlarlar. Bazıları da yine marazî bir iffetle dâimâ mes’ûliyetten korkarlar, iktidara ya bizzat geçseler yahud da geçmiş olanlara yardım etseler halkın nazarında kirleneceklerini zannederler. Bu sınıfın müşahhas bir timsâli Paris’de verât eden mâruf Hoca Kadri idi. Bu zât, Abdülhamid’e muhâlif ve Paris’de firârî olarak yaşıyordu. Çok ahlâklı ve bedbindi. Daha Abdülhamid devrinde, genç Türklerin ileride Abdülhamid’e rahmet okutacak derecede fenâ olacaklarını söyler dururdu. Halâskâr vak’ası olunca yine vatana dönmedi. Çünkü iktidar mevkiine kim geçerse geçsin mutlaka fenâ bir netice hasıl olacağına inanmıştı. Bu büyük, bedbin ve merdûngiriz (adam) Paris’de ömrünü geçirdiği kahvelerde dâimâ hükûmete geçmişlerin aleyhinde söylenir durur ve son söz olarak —Boşnak lehçesiyle—: “Biçâreyüz, biçâreyüz, ah bilmezsin ne biçâreyüz!” derdi. Bu nakarâtı ile bizim cemiyetimizin ahlâken çok aşağı bir seviyeye düştüğünü, binâenaleyh bizden çıkacak her hükûmetin mutlakaa fenâ bir unsur olacağını söylemek isterdi.

Hele dördüncü sınıfa gelelim: Frenklerin mutî’ ekseriyet nâmını verdikleri bu sınıftan bahsederken millî bir yaramıza dokunduğumuzu bilmek, ona göre, bir taraftan târihî mâzeretleri gözönünde bulundurarak şefkatle muhâkeme yürütmek, bir taraftan da acı hakîkati olduğu gibi söylemek bir vazîfedir.

Bizde mutî’ ekseriyet Selçuk’un ilk beyinden beri dâimâ vâsi’ bir mıkyaşda idi. Vâkiâ geçmiş asırlarda ikbâlimiz o ek-

seriyetin körükörüne itâatıyla mümkün olmuştı. İdbâr devirlerinde de büyük müstebid ve eyâletlerdeki küçük (müstebid) onun mezelleti sâyesinde tutundular. Uzun bir târîhin içinde kaybolmamak için yalnız son altmış seneye gelelim.

Çok şerefli günlerinde **millet babası** diye tesmiye edildiğini görmüş olan **Midhat Paşa'nın**, Tâif'de, idâmından biraz evvelki fecî devrede, etrâfında hâsıl olan boşluğu hissederek yazmış (olduğu), milletimiz hakkında inkisâr-ı hayâlini ifâde eden birkaç cümle çok hazindir.

Ancak **mutî' ekseriyet'i** tenkîd edenler, onun kaç asır...

İnsanlık hakları öyle uzun bir müddet zarfında kendine unutturulmuş olan **mutî' ekseriyet'den** aynı zamanda hür vatandaşın müteaddî hâlini beklemek tenâkuz olur.

Şimdi bu müşâhede(nin) vâsıl olduğu nihâî noktaya gelelim:

Türk vatanında iktidar mevkiine kimler gelebilirler? Hangi kafa ile hangi yoldan gelebilirler? Selçuk'da, Osmanlı'da, İttihâd ü Terakkî devrinde, İstiklâl cidâlinde sonra, Cumhuriyet rejimindeki şekilleri biliyoruz.

İSİMSİZ KİT'ALAR

1

Birleşirlerse nasıl Cin'le Melek, Hak yolda;
O kadar birbirinin zevkine uymuş Peri'miz:
Kalbimiz çifte kadehtir ki, dolar tek şişeden;
Tâze bir dalda, ikiz gül gibidir hislerimiz...

2

Yaraşır gence, küheylân gibi sevdâ yaraşır;
Koşu tuttukça gönül tayları en başta gider.
Sağanaklar, tipiler, fırtınalar, tûfanlar...
Sen ne dersen de : Büyük aşk, o küçük yaşta gider!

3

Serviliklerde duâ bekleye-dursun iki rûh,
Çamlar altında, yazın, biz nice demler sürdük;
İkimiz yas tutacak yerde o mazlumlar için,
İki zâlim bir olup, onlara yaş döktürdük...

Fâruk Nâfız Çamlıbel

UYDURMA KELİMELER SÖZLÜĞÜ

Prof. Dr. Fâruk K. Timurtaş

Mecmûamızda daha önce yayınladığım Türkçenin yapısı kelime türetme yolları, kelime yapım ekleri ve çeşitleri ile ilgili yazıların ışığı altında uydurma kelimeleri ve neden uydurma olduklarını belirtmeye devam ediyorum. Bir kere daha açıklamak isterim ki, uydurma kelimeler dilin yapısına ve gramerine aykırı olan kelimelerdir. İşlek eklerle, bilinen köklerden usulüne uygun olarak yapılan kelimeler uydurma değil, türetilmiş kelimelerdir. Yeni türetilen kelimelerin ses, şekil, mânâ ve mefhûm bakımlarından doğru olmaları gerekir. Aksi takdirde bunlar yanlış ve uydurma kelimeler sayılırlar. Her dilde zaman zaman yeni kelimeler ortaya çıkar. Bizim beğenmediğimiz, tenkid ettiğimiz kelimeler, normal şekilde türetilmiş kelimeler değil; dilin yapısına; kaaidelerine aykırı olanlardır. Biz yeni kelimelerin değil, uydurma olanların karşısındayız. Bizim mücâdelemiz uydurma cılığa ve uydurma kelimelere karşıdır.

ÖYKÜ :

Hikâye karşılığı kullanılan bu kelimenin ne olduğu belli değildir. Dilimizin ne târihî devirlerinde, ne de bugünkü lehçelerinde böyle bir kelime vardır. Eski ve yeni hiçbir metinde öykü kelimesine rastlanmamaktadır. Kelimenin etimolojik izâhını yapmak mümkün değildir. Öykü şeklinde bir kelime türetmek için, Türkçede öymek veya öymek şeklinde bir fiilin bulunması icâb eder. Böyle bir fiil ise yoktur. Bu kelimenin nasıl teşkil edildiği belli değildir. Belki de hikâye kelimesinin halk ağızlarında aldığı hikye, hakye, hekye, hiy-

ke şekillerine benzetilerek yapılmış. Dilimizde öykünmek (ağızlarda özgünmek, öykenmek, övkünmek gibi şekilleri de görülmektedir) diye bir fiil varsa da bu, “taklîd etmek, birinin söz ve hareketini taklîd ederek alay etmek” mânâsına gelmektedir, hikâye ile bir münâsebeti bulunmamaktadır. Eski Türkçe devresi metinlerinde (meselâ Dîvânü Lügati't-Türk'te) bir de ötmek “geçmek” ve ötgünmek “arzetmek, büyüklerden bir dilek istemek” fiillerinden gelme ötkünç kelimesi bulunmakta ise de, bununla da öykü kelimesi arasında bir ilgi kurmak imkânı yoktur. Dilimizde -kü ve -ü bulunmakla berâber, öymek veyâ öylemek fiilleri bulunmadığı için, öykü kelimesi ek bakımından değil, kök olarak yanlış tır ve uydurma kelimelerin tipik bir örneğidir.

DEĞİNMEK :

Son yılların moda kelimelerinden biri de “değınmek” tir, “temas etmek” mânâsına kullanılıyor. Halbuki dilimizde temas etmek'in karşılığı “dokunmak”tır. Dokunmak hâlis Türkçe olduğu halde, onun kullanılmayıp konuşma ve yazılarda “değınmek”e yer verilmesi, dil bilgisi ve şuûrundan, Türkçe sevgisinden mahrum bulunulduğunu göstermektedir. Değınmek kelimesi şekil yönünden değil, mânâ bakımından yanlış kelimelerdendir. Bu kelime Eski Anadolu Türkçesi devresi metinlerinde (XIV. XV. asır yazarlarının eserlerinde) “erişmek, yetişmek, varmak” mânâsına kullanılmaktadır. Değınmek'in ve kökü olan değmek'in bu devirde “dokunmak” mânâsı yoktur. Bugün bile değmek kelimesi, meselâ “eli tavana değmiyor” gibi kalıplaşmış sözlerde yine “ermek, yetişmek” mânâsı ifâde etmektedir. Değmek kelimesinin “dokunmak” mânâsına da gelmesi bir hayli yenidir. Değınmek kelimesi ise, Türkçe'de hep “erişmek, yetişmek” mânâsına kullanılmıştır. Dokunmak mânâsına kullanılması dönüşlü (mütâvaat) olması dolayısıyla, dil mantığı bakımından doğru değildir. Çünkü temas etmek'te dönüşlülük mânâsı bulunmamaktadır. “Temas etmek” herkesin bildiği Türkçe'leşmiş bir kelime olduğu için, onu kullanmakta sakınılacak bir şey yoktur. Fakat, o kullanılmak istenmiyorsa yerine “dokun-

mak” veya “değmek” kelimeleri kullanılabilir. Değirmek kelimesinin kullanılması, yukarıda açıkladığımız sebepler dolayısıyla, yanlıştır.

EGEMEN :

“Hâkim, hüküm süren” mânâsına kullanılan egemen ve “hüküm sürme, hâkimiyet” mânâsı verilen egemenlik, hem kök hem ek bakımından yanlış olan kelimelerdendir. Bir kere Türkçe’imizde “yapan, eden, olan” mânâsı ifâde eden bir “— man, —men” eki mevcut değildir. Böyle bir ek Almanca, İngilizce gibi Batı dillerinde görülmektedir. Farsçadaki “—mend” eki de bu mânâyadır. (Farsça ek dilimizde bazı kelimelerde “—man” şekline girmiştir. Meselâ Yunus Emre’de görülen danışman kelimesi dânişmend’den bozmadır ve ‘bilgin’ mânâsına gelmektedir). Dilimizde şişman, kocaman gibi pek az sayıdaki kelimelerde görülen “— man” ekinin etimolojik izâhı yapılamamaktadır. Esâsen bu kelimelere eski metinlerde tesâdüf edilmiyor. Hâsılı Türkçe’de “—man, —men” eki olarak işlek veya az işlek bir ek yoktur. Egemen kelimesinin böylece eki yanlıştır, kökü olan ege’nin ise ne olduğu belli değildir. Eski Anadolu Türkçesinde sâhip mânâsına “eye” şeklinde bir kelime bulunmakla berâber (günümüz dilinde iye sûretinde diriltiştir), “ege” diye bir kelimenin varlığı ileri sürülemez. Belki bazı Doğu Türkçesi lehçelerinde y/g değişikliği dolayısıyla “ege” şekli görülebilir. Ege’nin ağa’dan geldiği düşünülebilirse de böyle bir değişikliği bir sebebe bağlamak mümkün olamaz. Böylece egemen kelimesinin ek ve kök bakımından yanlış olduğu açık olarak anlaşılmaktadır. Türkçe’de böyle bir kelime mevcut olmamıştır. Son yılların ortaya çıkardığı egemen, Fransızca hegemon kelimesinden bozmadır, Türkçe ile bir ilgisi yoktur. Egemenlik ise, hegemoni kelimesine karşılık kullanılmaktadır.

DOĞA, DOĞAL :

Tabiat kelimesi yerine “doğa”, tabii yerine “doğal” getirilmek isteniyor. Doğa ve doğal kelimeleri, şekil bakımından olduğu kadar mefhûm bakımından da yanlış olan kelimeler

için iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bir kere dilimizde nisbet ifâde eden “-l” diye bir ek yoktur; “-sal, -sel” ve “al, -el” nisbet ekleri de mevcut değildir. Doğa kelimesi doğmak fiilinden “-a” eki ile yapılmış bir kelimedir. Bu “-a” ekinin ne olduğu açık olarak belli değildir. Fiil köklerine getirilen “-a” eki zarf-fiil (koş-a koş-a) veya istek (yaz-a) eki olabilir. Birkaç kelimede görüldüğü gibi, fiilden isim yapma eki de olabilir. Fakat, işlek bir ek değildir. Hatta işlek bile sayılamaz. Kalıplaşmış şekilde birkaç kelimede bulunan cansız bir ektir. Halbuki, bir dilde yeni kelimeler ancak canlı (işlek) eklerle yapılabilir. Doğa kelimesi şekil yönünden olduğu gibi mefhum yönünden de yanlıştır. Çünkü, Türk milletinin inanışına göre, tabiat kendi kendine meydana gelmemiş, doğmamış yaratılmıştır. Durum böyle olunca doğa değil “yaratıla” demek gerekir. Tabiatın ayrıca “huy, mizaç” mânâsı da vardır, bunu “doğa” hiç karşılayamaz. “Tabii” kelimesinin de “tabiate mensûp” ve “normal” olmak üzere iki mânâsı vardır. Şeklen yanlış olan doğal, “normal” in karşılığı olamaz. Başka dillerde meselâ Fransızcadaki gibi mefhum olan natürel ve normal’i “doğal” ile karşılamak mümkün değildir. Doğal kelimesini “tabiata mensûp” mânâsından ayrı olarak “normal” için de kullananlar, iki defâ yanlış yapıyorlar demektir.

UYDURMA EK (-RI)

Eklerin yanlış kullanılması (fiil köküne getirilmesi gerekenin isim köküne getirilmesi veya aksi), mânâ ve fonksiyonlarının değiştirilmesi, başka dillerden alınması, başka dillerdekine benzetilerek yapılması gibi durumlar dışında doğrudan doğruya uydurulan ekler de görülmektedir. Meselâ Fâzıl Hüsnü Dağlarca’ya ait şu mısralarda (Gece utanrı giderim — Dağlara yanrı giderim — Duyar inanrı giderim) geçen utanrı, yanrı, inanrı kelimelerindeki “-rı” eki böyle eklerdendir. Türkçede “-rı” diye bir ek yoktur. Bunu doğrudan doğruya yazar uydurmuştur. Ölü eklerden kelimeler yapılır, eklerin vazife ve mânâları birbirine karıştırılırken bir de ek uydurulursa, dil tamamiyle altüst edilmiş olur. Buna kimsenin hakkı yoktur. Ek uydurmak, kök uydurmakla dil

zenginleşmez. Bir anarşi ortaya çıkmış olur. Yazarlar yalan yanlış ek ve köklerle kelime uyduran kimseler değil, kelimeleri en güzel şekilde kullanan, bunlara gerekirse yeni mânâlar kazandıran kişilerdir.

İMGE — SİMGE

Fransızca'ya benzetilerek uydurulan kelimelerden biri de imge'dir, "hayâl, tasvir, şekil, imaj" mânâsına kullanılıyor. Dilimizin hiçbir devresinde ve hiçbir metninde imge kelimesi görülmez. Türkçe'de "im" diye bir kelime bulunmakla beraber, bu "işâret, nişan, iz, alâmet, parola" mânâlarına gelmektedir. İşlek, hattâ az işlek olan bir "-ga, -ge" eki ise mevcut değildir. Sâdece başka, özge gibi iki kelimedede görülen bu cansız ekle, elbette yeni kelime tüketilemez. Esâsen im "hayâl, tasvir" mânâsı ifade etmemektedir. Imge kelimesi, "hayâl, şekil" mânâsına gelen Fransızca "image" kelimesinden, ortadaki a harfi atılmak sûretiyle meydana getirilmiştir, tamâmiyle uydurmadır. Simge kelimesi ise imge'ye benzetilerek yapılmıştır, uydurmanın da uydurmasıdır. Simge "işâret, remiz" yerine kullanılmaktadır. Bu iki kelime eki de kökü de yanlış olan ve yabancı bir kelimeye benzetilerek uydurulan kelimelerdendir.

UYDURMA EK (-Rİ)

Ekinin yanlış kullanılması (iki köküne getirilmesi) gerekten isim köküne getirilmesi veya ekli, mânâ ve tonkai-
yonların değiştirilmesi, başka hâllerden alınması, başka dil-
lerdekine benzetilerek yapılarak yeni durumlar dışında doğ-
rudan doğruya uydurulması gibi görülmektedir. Meselâ
Fâzıl Hüsnî Değlirci'ye ait eserlerinde (Gece uyanır gi-
derim — Değlirci'ye göre — Döner insanı giderim)
geçen utandır, yandır, inanır, temellenir gibi "-rı" eki böyle
eklenmiştir. Türkçe'de "-rı" diye bir ek yoktur. Bu doğru-
dan doğruya yazar uydurmuştur. Ömî eklerden kelimeler ya-
pılır, ekinin vazife ve mânâsını birbirine karıştırmak bir
de ek uydurulması, dili tamamenyle altüst edilmiş olur. Buna
kimse'nin hakkı yoktur. Ek uydurmak, kök uydurmaktan di-

FUAD KÖPRÜLÜ

ve

Türk Milliyetperverliği

Fevziye Abdullah Tansel

Ölümünün yedinci yıldönümü dolayısıyla Prof. Dr. Fuad Köprülü (4 Aralık, 1890 — 28 Haziran, 1966)'nın aziz hâtırasına!

XX. asır Türkiye'si'nin gerek ilmî, gerek siyâsî ve fikrî inkişâfında çok mühim te'siri bulunan Fuad Köprülü, memleketimizde milliyetçilik düşünce ve duygularının kuvvetlenip gelişmesi bakımından yol gösteren şahsiyetler arasında mühim bir yer tutmaktadır. Onun yazılarının, hangi sâhada olursa olsun, başlıca husûsiyetlerinden biri de, Türklük şuûrunu yükseltici bir hedefe yönelmesidir; dili, vezni, nazım şekilleri, san'at kudreti, içtimâ'î ve ahlâkî seviyesinin üstünlüğü, v.b. karakterler ile geçmişteki Türk medeniyetini canlandırmağa, böylesine zengin bir mâziye bağlanmanın kazanıracacağı mânevî kudreti, dolayısıyla milliyetçilik mefkûresini kuvvetlendirmeye çalışmıştır. İstiklâl Savaşı'mızın o kanlı günlerinde yazdığı ve aşağıya olduğu gibi aldığımız *Türk Milliyetperverliği* başlıklı makalesinde ele aldığı fikir, milliyet'in başlıca esaslarından olan Millî Birlik'in, Millî Vicdan'ın Türkler arasında hiçbir zaman canlılığını kaybetmediği ve bunun, makalenin yazıldığı günlerde, 1919 Ağustos'unda da kendini nasıl gösterdiğidir.

15 Mayıs, 1919'da İ'tilâf devletleri'nin muvâfakatiyle Yunan ordusu İzmir'e çıkarılmış, yine bu ayda Manisa, Aydın; Haziran'da ise Ödemiş ve Bergama düşman kuvvetleri tarafından işgâl edilmişti. 23 Temmuz — 7 Ağustos 1919 târihleri arasına rastlayan Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar arasında şu maddeler de bulunmakta idi: "Hudûd-ı Millîyye dâhilinde bulunan bi'l-cümle aksâm-ı vatan bir külldür; yekdiğerinden infikâk kabûl etmez"; "Her türlü ecnebî işgâl ve müdâhalesine karşı ve Osmanlı Hükûmeti'nin inhilâlî hâlinde, millet müttehiden müdâfaa ve mukavemet edecekti": "Kuva-yı Millîyye'yi âmil ve irâde-i millîyyeyi hâkim kılmak esastır"; "Manda ve himâye kabûl olunamaz." İşte, Fuad Köprülü'nün makalesi, Mustafa Kemal'in öncülüğü ile Erzurum'da toplanan, Millî Birlik'e güveni anlatan, millî irâdeyi hâkim kılmak esâsına dayanan bu gibi kararlardan iki hafta sonra yayımlanmıştır.

Fuad Köprülü, yirmidokuz yaşında iken yazdığı bu makalesinin başlangıcında, XIX. asırda milliyet fikrinin nasıl kuvvetlendiğini, bunun, milletleri istiklâllerine kavuşturmak için insanlık âlemi bakımından mühim bir adım olduğunu anlatmış, daha sonra ise, *Times* muhâbirinin Türk milliyetçiliği hakkındaki yanlış fikirlerini tenkîd etmiş, Avrupalılar'ın anladığı mânâda siyâsî fırkaların memleketimizde henüz bulunmadığı, Türk halkının Millî Vicdân'a sâhip olduğu üzerinde durmuştur. Makalede varılan sonuç, Millî Vicdân'ın kendini o günlerde de nasıl gösterdiği gözönünde tutularak çalışma sâhasına atılmak isteyen fırkaların, bundan böyle, programlarının başında, milliyetseverliği esas alacaklarını işâret etmeleri lâzım geldiğidir.

Fuad Köprülü'nün yazdıklarını içine alan bibliyografya eserlerinde, bunlarda kaydedilmeyenler hakkındaki araştırmalarda *Türk Milliyetperverliği* adlı bu makalesine yer verilmemiştir. Makalenin yansıttığı fikirler, günümüzde de, bazı bakımlardan canlılığını saklamaktadır. İşte bu sebeple, bibliyografyalarda bulunmayan yazılarına birini daha katmak için, ölümünün yedinci yıldönümü hâtırasını da ta'ziz maksadıyla neşrediyoruz.

Türk Milliyetperverliği

Bütün Garb müverrihleri XIX. asrı “milliyet asrı” telâkî ediyorlar. Bu asır esnâsında maddî ve mânevî birçok mücâdelelerle hakk-ı hayâtını isbât eden milliyetperverlik cereyânı, XX. asır için artık eski bir hakikat hâlini almıştır. *Wilson Prensipleri* bir taraftan bu hakîkatin hukûk-ı düvel i'tibârıyla kıymet ve ehemmiyetini tesbît ederken, diğer taraftan zimnî bir sûrette eski imparatorlukların ve emperyalizm'in sukutunu da i'tiraf ve i'lân ediyor; fi'l-hakika, Umûmî Harb'in en bâriz neticesi Rusya, Avusturya ve Osmanlı İmparatorlukları'nın inhilâli ve onların yerine milliyet esâsı üzerine müesses yeni birtakım hükûmetlerin çıkmasıdır. Finlandiya, Âzerbaycan, Gürcistan, Ukrayna, Çek-İslovakya, Lehistan, Ermenistan gibi siyâsî uzviyyetler, daha birkaç seneye evvel büyük imparatorlukların istiklâlden mahrum cüz'lerini teşkil etmekte idi; hâlbuki bu gün bütün bu milletler Avrupa hey'et-i siyâsiyesine müstakil birer uzuv olarak iltihâk ediyorlar. Beşeriyet için bunun ne mühim bir hatve ve ne büyük bir kazanç teşkil ettiğini izâha hâcet yoktur. Eski diplomatlar ve imparatorlar tarafından tabîî bir istihfaf ile karşılanan, hattâ ekseriyâ kan ve demirle boğulmak istenen milliyetperverliğin, beşeriyetin umûmî vicdânında böyle bir ma'kes bulması, hakk'ın kuvvete karşı şanlı bir galebesi gibi telâkkî olunabilir.

Garb zihniyetine göre milliyetperverlik pek tabîî birşey olduğu hâlde, bâzı Avrupahlıların bunu Türkler için garip bulduklarını şehrimizdeki *Times* muhâbirinin gazetesine gönderdiği bir mektupta hayretle gördük. İttihadcılar'ı umûmiyetle Türk milliyetperveri ve milliyetperverleri umûmiyetle İttihadcı addeden muhâbir-i mûmâileyh, öyle görünüyor ki,

memleketimiz hakkında pek yanlış menba'lardan ma'lûmât almaktadır. İttihâd-ı Anâsır ve Osmanlılık hayâllerine kapılarak, Anadolu'nun mahdûd kuvvetlerini Rumeli'de, Arnavudluk'ta, Yemen'de, Arabistan'da boş yere isrâf eden, cihâd i'lânına kalkışan, Mısır ve Tırabulus-ı Garb'i feth ve teshir uğrunda binlerce Anadolu çocuğunu kızgın çöllere gömen İttihadcılar, Osmanlı İmparatorluğu gibi istiklâl emellerine sâhip muhtelif unsurlardan mürekkep olduğu için inhilâle mahkûm bir uzviyyet-i siyâsiyeyi kan ve demirle yaşatmak istiyordular; ya'nî tam mânâsıyla "emperyalist" idiler; hâlbuki Anadolu Türkleri'ni yükseltmekten başka hiçbir siyâsi gaaye ta'kib etmeyen asıl milliyetperverler, İmparatorluk'un sâir unsurlarına karşı bir cebr ve tazyik siyâseti ta'kibini muzir ve faydasız buluyorlar, hattâ bu kanâatlarını muhtelif vesilelerle i'lân etmekten geri durmuyorlardı. İcâbederse, bu hususta muhtelif deliller getirebiliriz.

Memleketimizde şimdiye kadar teşekkül eden fırkaların tarz-ı teşekkülünü, hayât-ı mesâ'isini, hattâ en basit bir nazarla ta'kibeden herkes anlar ki, bizde henüz Avrupa'daki mânâsıyla hakikî bir fırka teşekkül etmemiştir. İttihad ve Terakkî, daha ilk zamanlarında bile muayyen kanâate mâlik eşhâsın serbest irâdesinden doğmuş mütecânis bir hey'et değil, muhtelif fikir ve kanâate mâlik adamlardan mürekkep ve birtakım rû'esânın keyfine tâbi' bir halita idi. O halita arasında milliyetperverler herhâlde akalliyeti teşkil ediyordu. Ekseriyet İttihâd-i İslâm fikirleriyle meşbû' ve Türk milliyetperverlerine şiddetle aleyhdâr muhâfazakârlardan ibâretti; bunlardan başka İttihâd-ı Anâsır'a inanmış birçok Osmanlıcılar da bu halitaya dâhildi ki, bunlar da milliyetperverliğe muhâsim idiler; lâkin, bu halita az zamanda kuvvetini kaybetti; hele her türlü sû-i isti'mâllerin mücâz ve mübâh görüldüğü son harb senelerinde, menfaatini o felâketin devâmında bulan sekiz-on kişiden başka İttihad idâresine tarafdâr bir tek adam kalmamıştı. Bu i'tibâr ile İttihadcılık'ı artık târihe karışmış ve hiçbir maddî mevcûdiyeti kalmamış birşey addedebiliriz.

Mütâreke'den beri geçen vakâyi' ve bilhassa İzmir'in iş-

gâli (1) eski İttihadcılık — İ'tilâfcılık nifâk ve şikâkını ortadan kaldırdı. Müsterek tehlike karşısında eski dedi-koduları unutarak felâketten kurtulmağa çalışan bir milletin bu hareketinden daha tabî'î hiçbir şey yoktur. Mütâreke'yi müteâkib mevki'-i iktidâra gelen Hürriyet ve İ'tilâf Fırkası, şahsî agrâz ve âmâle teba'iyetle kendisinden olmayan herkesi İttihadcılık'la lekeleyeceğine, her nâmuslu vatandaşın muzâheretine muhtâc olacağını düşünseydi, İzmir işgâli karşısında milletin kendi kendine gösterdiği vahdet-i his ve fikir daha o zaman hâsıl olur ve kardeşler arasında aylarca devâm eden meş'ûm nifâk ve şikâk ortaya çıkmazdı; lâkin İttihad ve Terakkî zihniyetinden aslaa kurtulamayan Hürriyet ve İ'tilâf Fırkası, kendisinin kuvvetlenmesini de temîn edecek böyle bir vaz'iyet alamadı. (2) İttihadcılar'ın işlerine gelmeyen her şeye irticâ' damgasını yapıştırmaları gibi İ'tilâfcılar da her şeyi İttihadcılık'la ithâma ve bu vehimle her millî kuvveti ifnâya kalkışmasaydılar, inhisar zihniyetinden kurtularak, kemâl-i bi-tarafî ile mücrimleri tecziyeye ve eski fenâlıkları, sû-i isti'mâlleri izâleye çalışaydılar, memleketin başına gelen birçok felâketlerin önü alınmış olurdu.

(Onyedî satır sansürce çıkarılmıştır) (3) cinnetleri, sû-i isti'mâlleri, idâresizlikleriyle memleketi uçuruma sürükleyen eski İttihad rüesâsına ise, artık bu memlekette yer yoktur. Yalnız şu da bilinmeli ki bu memleket halkı, ya'ni Türkler millî bir vîcdâna mâliktirler ve o vîcdânın tabî'î tezâhürâtından olan harekâtı birtakım yabancıların ve garazkârların telkînâtına kapılarak şuna buna atfetmek hakîkate karşı göz kapamak demektir.

Vîcdân-i millînin bu tezâhürâtı karşısında, faâliyyet sâhasına atılmak isteyen bütün fırkalar, programlarının başında milliyetperverliği şîâr ittihâz etmek mecbûriyyetinde

(1) Sansür tarafından çıkarılıp boş bırakılan birbuçuk satırı noktalarla işâret ettik.

(2) Noktalarla işâret ettiklerimiz, sansür tarafından çıkarılan birbuçuk satırı anlatmaktadır.

(3) Gazetede aynen böyle yazılıdır.

olduklarını artık anlamışlardır ümidindeyiz. Milliyetperverlik, Avrupa'da olduğu gibi burada da her türlü münâkaşanın fevkinde bir bedâhet, bir hakikat mâhiyetini almıştır; bunu yalnız içimizdeki ecnebilere değil, garaz veyâ menfaat sevkıyla milliyetperverliğe aleyhdâr geçinen, onu İttihadcılık'la lekelemeye çalışan kimseler de artık anlamalıdırlar... (4)

KÖPRÜLÜZÂDE MEHMED FUAD

(4) Fuad Köprülü'nün böyle bir makalesinin bulunduğunu, Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin kıymetli asistanlarından Mahmud H. Şâkiroğlu'nun bize lutfedip verdiği gazete kupürleri sâyesinde öğrendik (*Türk Dünyası*, nu. 1, 24 Ağustos, 1335/21 Zi'l-Kı'de, 1337/1919); kendisine burada da teşekkür etmeği borç saymaktayız. Makale, bundan yarım asır önce yazıldığı hâlde, dil bakımından çok sâdedir; içine aldığı birkaç Farsça terkip ve yabancı kelimenin mânâca anlaşılmasında güçlük çekilmeyeceği gibi, verdiğimiz hulâsa da bu husûsu kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple, hiçbir kelimesini değiştirmeksizin, olduğu gibi neşretmiş bulunuyoruz.

İstanbul'un 520. Fetih Yılı Törenindeki

FETİH KONUŞMASI

Ekrem Hakkı AYVERDİ

Muhterem Dinleyiciler,

Milletimizin direği, bir parçası olan bu mübârek şehrin fethi üzerinden 520 sene geçmiş bulunmaktadır; bu öyle sıradan bir vak'a değildir. Mertebesi lâfla anlatılamaz; azametlidir, şümûllüdür, yaygındır. Sâdece bugünkü sınırimızda olanlar değil, şimdi araya mesâfe girmiş bulunan eski komşularımız, Almanlar, İtalyanlar, Rumenler, Lehler, Macarlar, Fransızlar bu fethin te'siri altında kalmışlardır. Çünkü bu şehri alıp elde tutmak, sonra onu dünyânın en güzel beldesi ve en özlü bir kültür ve medeniyetin merkezi yapmak ve eski Konstantinopolis'in üstüne çıkarmak onlarca o kadar beklenilmedik bir şey idi ki, hâdise, o zamanın nice devletlerini hasedinden çatlatmıştır, onların bu hisleri zamanımıza kadar sürüp gelmektedir. Resmî ağızlarında bu tarafı söylemezler de, "Fatih'in, Garbi Roma Hıristiyan İmparatorluğu'nu yıkması bize çok acı geldi" derler. Fakat asıl bu şehrin emsalsiz güzelliği ve kültürü, halkının yüksek seviyesinin ve zarâfetinin doğurduğu kıskançlık içlerine işlemiştir.

Bu tutumlarıyla, "Bizi kılıç yıktı, medeniyet değil" demek isterler. Şehrin bugünkü hâline bakınca müdâfaada bulunmak bizim için hayli güçtür. Garp da bunu bilir amma, son zamanları bir ölçü gibi tutarak, eski asırlardaki hakiki İstanbul'un ihtişamlı kültürünü, medeniyetini durmadan kötülerler. Biz de onların propagandalarına uyarak Garbın şakşakçısı olmaya can atıyoruz. Öyle olmasa, kendi kıymetimizi bilsek, hiç Bizans'ın taş yığınlarını en güzel meydan-

larımıza serer miydik? Sanki biz yokuz, onlar yaşıyor. Asıl hazin olan da budur.

Onlar eski düşmandır; hınçları vardır. Söyleyeceklerdir. Onlardan beklenen budur; ya bize ne oluyor? İşte biz buna yanıyoruz. Biz, bütün cihâna te'sir eden, büyük hâdiseler kahramanlarının evlâdınız; bizim için bu yıldönümü cümbüşlerin, eğlencelerin baş kaynağı olmalıdır; olmalıydı.

Hem yapılageldiği gibi, yalnız İstanbul'un değil, bütün memleketin baştacı, devletin malı, bayramı olmalıydı, cihan-da hükmü carî olan bir büyük siyâsî hâdise, kendi evlâdları için, asıl vatanı için niçin bu kadar sönük geçer?

Mâdemki bir kutlama töreni yapılıyor, şânına lâyık bir seviyede neden olmasın? Zirâ İstanbul, tek başına bir medeniyeti temsîl eder. Nasıl Fransızlar Paris'te, İngilizler Londra'da tekmil kültür ve medeniyetlerinin merkezini kurmuşlar ise, Türkler de burada dilleri, edebiyatları, san'atlarıyla, mîmârileriyle, bu dilber şehirde kendilerinin millî hulâsalarını toplamışlardır.

Erzurum'lu şâir Nef'î, Bağdatlı Fuzûlî, Bursa'lı Ahmed Paşa, Urfa'lı Nâbî, Üsküp'lü Yahya Kemal, Amasya'lı Hat-tat Şeyh Hamdullah, Kayseri'li Mimar Sinan sizden benden fazla İstanbul'ludur. Millet İstanbul'un fethini takdîr etmiyor mu? Ediyor, sessiz, sedasız, mahzun mahzun, fazlası ile takdîr ediyor.

Ama ne yazık ki, şu suâl zihinlerine hemen takılmaktadır: Meselâ; İstanbul Festivali adıyla girişilen bir teşebbüse, iki milyona yakın bir para tahsis eden Turizm anlayışı, bu yıldönümüyle niçin alâkalanmaz?

Şehrimizin pek muhterem idârecileri ve ordumuz himmeti bu töreni canlı tutmaya uğraşırken, her sene aynı üzüntüyü duyarız. Fakat yukarıda söylediğimiz teşebbüse, burada sarfedilenin iki milyon defâ daha fazla para harcanması karşısında, bu sene üzüntümüz daha derin, daha acı olmuştur.

Hadiselerin tabiî inkişâfı ile berâber, bu memleketi içinde hissedenlerin teşebbüse geçeceği ve millî İstanbul'a kavuşulacağı günler uzak değildir. Amma şimdi de tesellimiz var. Sizin bu bayramınız, zannetmeyiniz ki, buradaki basit tören-

le kalıyor. Erzurum'dan Edirne'ye, hattâ Üsküp'e Saraybosna'ya kadar yeni, eski bütün ülkelerimizde gönüllerin derinliklerinde bu bayram te'sid olunmaktadır. Tâ Adriyatik sâhilinden kalkıp İstanbul'a gelen bir Türk'ün, veyâ herhangi bir Müslüman'ın, Fatih Sultan Mehmed'in türbesini ziyâret etmemesi mümkün değildir. Gelir; yüz sürer, fâtihasını okur ve öyle gider.

İstanbul'un yapıcısı, ilk mîmârı Fatih'in gördüğü bu alâka, boşuna değildir. Onun en büyük ve köklü Türk Devletinin çatısını çatmış olduğu, memleketin iki yakasını birleştirdiği, 18 hükûmeti Osmanlılığa kattığı, çağ kapayıp yeni bir devir açtığı söylenir; bunları tekrarlamayana, kabûl etmeyene rastlanmaz. Fakat bir de üstünde az durulan tarafı vardır ki, yalnız onu başarması bile şereflerin en büyüğüne hak kazandırır. Fâtih, bu şehrin yapıcısı, kurucusu ve ilk belediye reisidir. Evvelâ şehrin âbidelerinin yerini göstermiş, iskân ve ticâret sâhalarını değiştirmiş ve insan ölçüsünde bir mîmârî ve şehircilik meydana getirmiştir.

Devrinde bu şehrin bütün mahalleleri teşekkül etmiş bulunuyordu. 200 câmi, 30 medrese ve hamam, 17 han yaptırmıştır.

Topkapı Sarayı, insan kavrayışının üstünde, kolay başılamaz bir eserdir.

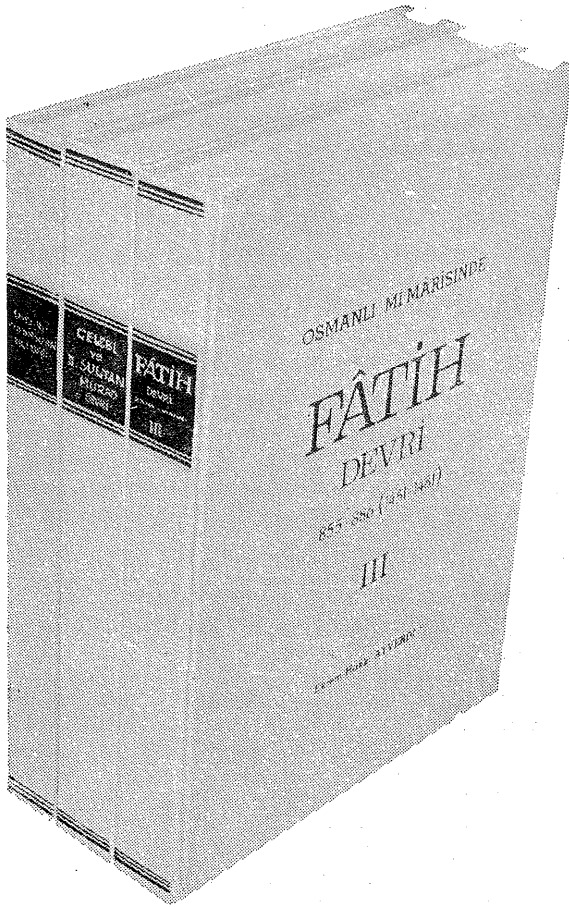
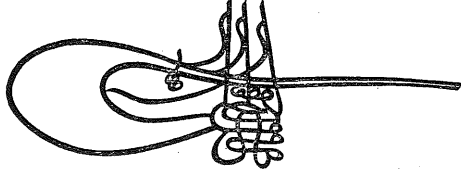
Bunun gibi, 3000 dükkânlı Kapalıçarşı'dan, 2000 dükkânın tamâmını ve bedestenleri düşünüp meydana getirmek, tasavvurları aşan bir muvaffakiyettir. Bu çarşının bir eşi, ne Garpta, ne Şarkta yapılmış, hattâ ne de düşünülmüştür.

Bu şehre sâhip, ve onda oturmak şerefine nâil olmuş bah-tiyarlar sıfatı ile, can ve baş fedâ ederek, burayı bize sağlayan şehitlere, gâzilere, alperenlere, Akşemsetdin'e, Molla Gürânî ve Hüsrev'e, daha nice ilim irfan sâhibine, Cebe Ali'lere, Ulubad'lı Hasan'lara, Sarıca, Karaca, Zagnos Paşalara ve 21 yaşında kemâl mertebesine erişmiş gencecik Fatih kumandanına şükrânlarımızı yollamazsak bize nankör derler.

Onların sizden şu anda bir fâtiha beklediklerine emînim, dünyâ ve âhiret kardeşlerim benim.

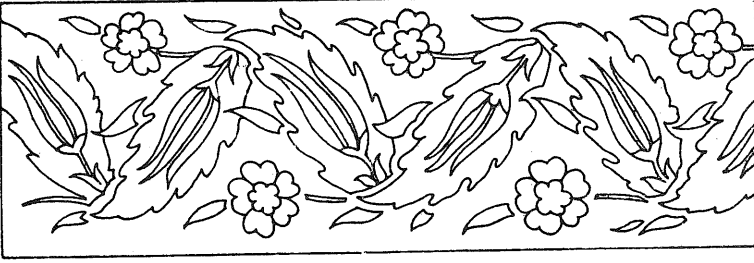
29 Mayıs 1973

İSTANBUL FETİH CEMİYETİ

25×35 eb'adda, kuşe üzerine 620 shf., 1050
resim ve plânla mücehhez olarak, 450 T.L.

Çarşıkapı No: 81 — İstanbul

ÜÇ ŞİİR, ÜÇ VATAN

Nihad Sâmi Banarlı

Ziyâ Gökalp, doğuştan bir fikir adamı mizâcındadır. Daha çocukluk yaşlarında, çeşitli fikrî eserlerin têsirinde kalıp birtakım doğru veya hatâlı davranışlarda bulunması bundandır. Çok sağlam bir kaynaktan edindiğimiz bilgiye göre, ilk gençlik yıllarında, milliyet anlayışında bir hatâyâ düşmüş, damarlarında bir başka kan bulunduğu vehmine kapılmıştı. Sonra, daha derin tedkiklere giriştiği ve milliyet anlayışında büyük aydınlıklar belirlediği zaman, bir evvelki anlayışının âsâbı üzerindeki têsiri şiddetli olmuş ve hatâsını, beynine bir kurşun sıkarak temizlemeye kalkmıştı. Kafasını delen kurşundan kurtuluşu ise bir mu'cizedir.

Milliyet, yalnız bir **kan mîrâsı**' mıdır? Her insanın doğup yaşadığı yerleri; sevgi ve heyecanlarıyla haşır neşir olduğu insanları bir atmosfer gibi saran **dil, târih, vatan, îman** ve **kültür** mirasları da, o insanın damarlarında aynı asıl kan gibi **deverân** edebilir. Bu **kan**, her insanı o topluluğun hattâ o milletin büyük bir evlâdı yapabilir. **Sokollu** ve **Köprülü** sad-râzamların **Osmanlı - Türk** târihindeki millî ve milliyetçi vezirlerin hattâ başında bulunmaları bundandır.

Kaldı ki **Ziyâ Gökalp**, bunu idrâk ettiği zaman, damarlarında akan kanın dahî, milliyetimizin kendi saf kanı olduğu neticesine varmış bulunuyordu.

Fakat, hâlâ çok gençti. Kurtulduktan sonra ve kurtulmanın da verdiği heyecanla, bu sefer, Türklük için en üstün hayallere kapıldı. Âdetâ millî bir şahlanış duyarak, zamânının siyâsî, askerî ve içtimâî imkânlarını hesâba katamayan bir Türkçülüğe yöneldi. O zamânın İmparatorluk Türkiye'sini bile yeter görmeyerek, daha büyük bir vatan tahayyülüne daldı. **Tû r a n** şiirini bu coşkun devrede yazdı.

Asır, imparatorlukların, ister istemez bir dağılma ve yıkılma devresine yürüdükleri asırdı. Yüzlerce yıldan beri hâin bir **dünyâ ablukası** içinde bulunan **Osmanlı İmparatorluğu** şöyle dursun, bu ablukanın ihtiraslı devletlerinden, **İngiltere İmparatorluğu**'nun bile, bu asır içinde dağılacağını herkes bilemiyordu.

Türkiye'de, uzak gören bir siyâsî önce, eldeki çok büyük vatani yavaş, mâkul ve ölçülü bir tasfiyeye tâbî' tutmayı düşünülebilirdi. Çünkü, biz milliyetçiysek, bizim hâkimiyetimiz altındaki muhtelif milletler de kendilerine, düşmanlarımız tarafından, zerkedilen milliyetçi duygular içindeydiler. Böyle olunca, devleti ve memleketi kökünden yıkacak ve başta Balkanlar olmak üzere, İmparatorluk dâhilindeki milyonlarca Türk'ü felâketlere sürükleyecek, tehlikeli hayallerin kabına zarar verecek bir kıvâmı aşmaması gerekirdi.

Fakat **Gökalp'in** ilmi ve fikrî şahlanışları bu ölçülerin üstündeydi. Bu şahlanışla Ziyâ Bey'in hâlâ genç kaleminden, arûz vezninin de âhenk tılsımlarıyla têsirli bir güzel manzûme çıktı.

Tû r a n şiiri, 22 şubat 1910'da, Selânik'de **Genç Kalem-ler Mecmûası**'nda neşrolundu. Bu şiir, **Ziyâ Gökalp'in** idealindeki vatanın bir târifi çehresindeydi :

Nabızlarımda vuran duygular ki târihîn
Birer derin sesidir, ben sahifelerde değil,
Güzide, şanlı, necib ırkımın uzak ve yakın
Bütün zaferlerini kalbimin tanininde,
Nabızlarımda okur, anlar, eylerim tebcil.

Sahifelerde değil, çünkü Attilâ, Cingiz
Zaferlê ırkımı tetvîc eden bu nâsiyeler,
O tozlu çerçevelerde, o iftirâ-âmiz
Muhît içinde görünmekte, kirli, şermende;
Fakat şerefle nümâyan Sezar ve İskender!

Nabızlarımda evet, çünkü ilm için mübhem
Kalan Oğuz Han'ı kalbim tanır tamâmiyle
Damarlarımda yaşar şân ü ihtişâmiyle
Oğuz Han, işte budur gönlümü eden mülhem;

Vatan ne Türkiye'dir Türklerê ne Türkistan;
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir; Tûran..

Millî duygu ve düşünüş bakımından, yer yer, şiir iklimlerine yükselen bu manzûme, bir taraftan Avrupalı târihçilerin, eski cihangirler hakkındaki taraf tutucu görüşlerine karşı bir isyandır. Avrupa târihçilerine göre, eski cihangirlerin adı **Sezar** veyâ **İskender**'se, bunlar, târihin şerefli kahramanlarıdır. Değil de **Oğuz Han** veyâ **Attilâ** ise, bunlardan bahis açmaya değmez. Yâhud da onlardan, ancak zâlim, barbar sıfatlarıyla bahsedilir ⁽¹⁾.

Bu şiirdeki orijinal duyuş ve düşünüş, ilim âleminin henüz iyi tanımadığı **Oğuz Han**'ı bir Türk'ün kalbinin tanınmasıdır. Bu, eski Oğuz Türklerinin damarlarındaki asıl kanın, bugünkü Türk damarlarında en canlı bir mîras hâlinde yaşadığının ve aktığının kuvvetli ifâdesidir. Yâni milliyetin bir kan mîrâsı olduğu cephesinin şiirleşmesidir.

Târih haksızlıkları, **Ziyâ Gökâlp**'in rûhunda isyan duy-

¹ *Ziyâ Gökâlp*'in, eski Türk cihangirleri arasına *Cingiz*'in de ismini katması, bâzı çevrelerde, bugün de devâmeden bir aldanıştır. *Cingiz*, Türk değil, Moğol'dur. Diğer taraftan *Cingiz* ve oğullarının ülkeleri fethediş üslupları, Türk üslubu değildir. Çünkü Türkler, fethettikleri yerlerde mâsum halkı *katliâm* yoluyla öldürmek gibi, *insanlık dışı* zulümlere girişmemişlerdir. Aksine, fethettikleri her ülkeye şefkat ve adâlet götürmüşlerdir. Fetihler devrinde, fâtihi milletleri birbirinden ayıran bu en mühim farka yâni milletlerin *fetih üslubu*'na dikkat etmeden bu mevzûlarda hüküm vermek doğru değildir. Bu mevzûa bir başka yazımızda tekrar temas edeceğiz.

guları uyandırmış; ona, târihlerin yazmadığı **Oğuz Han**'ı, (2) kalbinin çok iyi tanıdığını söyletmiş; damarlarında akan kanın, eski **Oğuzlar**'ın kanı olduğunu söylemek ihtiyâcını duyurmuş; ve işte bu çöşkunluk içindedir ki:

**Vatan ne Türkiye'dir Türklerê, ne Türkistan;
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir : Tû r a n!**

beytini söyletmiştir.

Bu söz, **suda halkalar** uyandırmış, ne **Türkiye**, ne de **Türkistan** olan, mübhem bir vatan târifine rağmen, devrin bir köke sarılma ihtiyâcına cevap verdiği, için, biraz da **Arûz**'un sihirli yardımıyla, hâfızalarda sıcak akisler uyandırmıştır.

Ziyâ Gökâlp'in o devir **Türkiyesi**'ne, elde bulunan büyük ve haşmetli vatanın bütün sağlam köşelerini koruyup perçinlemek ve bu vatan üzerinde, yeni şartlara uygun, ilmi teknik ve medenî bir yükselişle yücelmek gibi **realist** bir ideal yerine, hem muhayyel, hem de devrin dünyâ siyâseti bakımından çok tehlikeli bir vatan tavsiyesi, yerini ve zamânını bulmuş mu idi? Bu şiir, çok samîmî ve çok güzel olmasına rağmen, devrin çeşitli millî buhranları içinde bir ışık arayan Türk gençliğine sunulacak en sağlam mefkûre'yi mi terennüm ediyordu?

Bu şiir ve onun telkîn ettiği sıcak ve ışıklî ülkü, mitolojide, Tanrıların denizlere çarpan kamçıları gibi, kahramanlık deryâsı bir milletin gençliğindeki asil rûhu kamçulamıştır. Daha mühimmi, devrin bâzı toy ve ihtiraslı siyâsîleri, bu şiirin yarattığı hayâli, kendi ihtirasları için siyâsî bir basamak gibi de kullanmışlardır.

2. *Oğuz Han*'ın târihte yaşamış tek bir hükümdar olmadığını, bu ismin *Oğuz Türklüğü*'nün bir sembolü olarak destanlarda tek bir kahraman gibi gösterildiğini, eski Türk destanlarının en karakteristik vasıflarından biri olarak, diğer örnekleriyle birlikte mutâlâa için Bkz. *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi*, C. I, S. 22, İst. 1971

O kadar ki 1912 - 1913'de uğranılan **Balkan Harbi** felâketi yetmiyormuş gibi, bu hızla ve bu aldatışla **Birinci Dünya Harbi**'ne girilmiş ve gûyâ yeni topraklar alma hevesindeki İmparatorluk Türkiyesi, dört yıl gibi kısa bir zaman içinde mirasyedice harcanmış ve çökertilmiştir. Kafkaslarda, Balkanlarda kaybedilen **ana vatan** toprakları üzerinde asırlardan beri hür ve **efendi** millet olarak yaşayan, milyonlarca Türk, bu felâketlerin sonunda düşmanlarımızın eline düşmüş; canlarını, mallarını, nâmuslarını kaybetmek gibi, Türkiye târihinin en ağır darbesine uğramışlardır.

Ziyâ Gökalp, söylediği bu şiirin, daha doğrusu, yayılmasına hizmet ettiği bu **Tûrancılık** idealinin, meselâ **Enver Paşa** gibi toy ve muhteris bir ele düşüp felâketle neticelenecek mâcerâlara basamak yapılacağını bilseydi, bu şiiri söyler, hattâ o güzel ideali böyle pişmemiş bir şekilde, açığa vurur muydu?

Buna Evet, denilemez.

Gerçi **Yahyâ Kemal**, **Yahyâ Kemal Enstitüsü** tarafından neşredilen **Siyâsî ve Edebî Portreler** isimli eserinde (İst. 1968, s. 59) :

“**Ziyâ Bey**, **Enver**'i en sert bir müslüman taassubu ile seviyordu. Ne Sarıkamış, ne Arabistan cephesinin turfası, ne Irak bozgunlukları ne iâşe ve ihtikâr rezâletleri, hiçbir şey, **Ziyâ Bey**'i bu îmânında sarsmamıştı.,, Cümleleriyle başlayan yazısında, **Ziyâ Gökalp**'in **Enver Paşa**'ya âdetâ körükörüne bağlanışını çok iyi tahlil eder.

Türkiye'de henüz **Mustafa Kemal** adının iyi bilinmediği yıllarda **Ziyâ Bey**'in **Enver**'e bu sarılışı, herşeye rağmen, içine düşülen felâketlerden, Türkiye'yi yine bu Birinci Dünya Harbi diktatörünün kurtarabileceğine dâir, ikinci bir ümid ve aldanış olmalıdır.

Aynı târihlerde **Ziyâ Bey**'in, yukarıdaki **vatan târifi**, yine **Yahyâ Kemal**'le **Ziyâ Gökalp** arasında ancak çok ölçülü, hürmetkâr ve fikrî bir münâkaşa mevzûu oluyordu.

Yahyâ Kemal : “Eğer milletlerin çocukları, yalnız mücerred mefhumlar için ölüme sevk edilebilseydi, yeryüzünde hiçbir cemiyet olamazdı.,,

“Felsefe târihini yakından biliriz, bir feylesofun diğer bir feylesofa hem de aksi nazariye ile halef olduğu ve hükümlerin muttasıl değiştiği mâlûmdur. Eğer milletler, nazariyeleri muttasıl değişen feylesofların kafasına tâbî olarak döğüşselerdi küre-i arz üzerinde tekevvün hâdisesi dururdu.,,

Gibi fikirlerini, bu münâkaşalarda, önce Ziyâ Gökâlp'e söylemişti.

Yahyâ Kemal'in, yıllarca sonra, aynı mevzûdaki fikri de suydu :

“Nâmık Kemal'in 1862 ile 1888 arasında yazı yazdığını ve bu devirde Türk milletini bir O s m a n l ı ideali uğruna harbe dâvet ettiğini biliriz. Derken, onun zamânında bir genç mektepli olan Ziyâ Gökâlp'in onun nazariyesini bir tarafa bırakarak ve T û r a n diye, kendi târifiyle ne Türkiye, ne Türkistan olan bir vatanın müdâfaasına 30 seneden az bir farkla dâvet ettiğini gördük. Şâyed eski Türklüğün d ü n y â y a h â k i m o l m a şeklindeki vatan nazariyesi ihyâ edilmiş olsaydı, Türk milletinin bu sefer bütün küre-i arz üzerinde bir kördöğüşüne çıkması gerekirdi.,,

Hakikat şudur ki Tûran şiiri söylendiği zaman, bizim elimizde hâlâ büyük bir vatan vardı. Bu vatanın bugün elimizde olmayan nice şehirleri, bugünkü Türkiye şehirleri gibi, hâlis Türklerle meskûn, anavatan beldeleriydi. O târihte biz henüz **Balkan Harbi**'ni bile kaybetmemiştik. Fakat hiç de iyi şartlar içersinde değildik.

Birşeyler yapmak, eski târihimize yakışır yeni zaferler kazanmak, içimizde ateşti. Bu zaferleri, teknik, kültür, sanâyi', icadlar, sanatlar, velhâsıl yeni medeniyet sâhasında kazanmalıydık. Bunun için de bir sulh ve sükûn içinde yaşamayı; her ne pahasına olursa olsun, hiçbir harbe girmemeyi, bir harb mukadderse, bunu, kuvvetlendığımız, hiç olmaz-

sa dünyâ siyâsetinde yeniden ağır basacak bir seviyeye yükseldiğimiz zamâna bırakmayı bize hedef gösterecek, tek bir sözü geçer fikir adamına sâhip değildik. Esâsen asırlardan beri Osmanlı - Türk devletini içeriden ve dışarıdan yıkmaya çalışan dünyâ devletleri de bizim bu eksliğimizden istifâde ediyorlardı.

Kaderin dikkate değer bir tecellîsidir ki, bir zamanlar Tûran şiirini söylemiş ve gençliğe Tûran'ı hedef göstermiş olmasına rağmen, Türkiye'de bu hizmeti görmeye teşebbüs eden ilk fikir adamı, yine Ziyâ Gökâlp'tir.

Gökâlp'in 1918 de neşrettiği **Yeni Hayat** kitabındaki **VATAN** manzûmesinde **vatan anlayışı'nın** Tûran şiirinden büyük farklarla ayrıldığı görülür. Bu yeni **Vatan** manzûmesinde **Gökâlp**, artık, Türkiye hudutları dışındaki eski, yeni, kaybedilmiş ülkeleri ve bunların hepsinin ve hepsindeki Türklerin bir araya gelmesiyle gerçekleşecek **Tûran** mefkûresini bir tarafa bırakır. Yeni **Vatan** manzûmesinde, hudutları içinde **dil, mefkûre ve dîn** birliğiyle birleşmiş, yekpâre ve **çalışkan** bir millet düşünülür. Yeni **Vatan**, bu milletin huzûr içinde yaşadığı yerdir; millî ve medenî hedefli, büyük sanâyi ile meşgul olduğu, orada **tersâneler, fabrikalar** kurduğu yerdir.

Ziyâ Gökâlp, bu şiirinde, şüphesiz, yine **Türkçü** ve **Türkçecidir**. Birinciden yedi sene sonra, yeni **vatan anlayışı'nı** şu mıs râlarla tesbîte başlar :

Bir ülke ki câmiinde Türkçe ezan okunur;
Köylü anlar mânâsını namazdaki du'ânın...
Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur'an okunur,
Küçük, büyük, herkes bilir buyruğunu Hudâ'nın
Ey Türk oğlu, işte senin orasıdır vatanın..

Bugünkü vatan anlayışımızdan, dîn'e verdiği üstün kıymet ve ehemmiyetle ayrılan bu mıs râlardaki küçük yanlış,

ezan'ın bir söz'den ziyâde bir ses olduğunu; müslüman Türk milletinin asırlardan beri süregelmış, islâmî an'aneye ve Hz. Muhammed'in okuttuğu ilk ezana sâdık kalmayı daha güzel bulan bir **vicdan terbiyesi** içinde yetişmiş bulunduğunu düşünmeyıştır. Mutlakaa birşeyler değiştirmek ihtiyâcı ileriye yönelmiş, yeni mevzûlar için doğrudur. Târihin ve an'anenin kolay değiştirilemeyeceğini ise, Türk milleti, bu mevzûdaki direnişiyle isbât etmiş bulunmaktadır. Kaldı ki ezan, o güzel seslerini bilhassa **inanmış Türkler** elinde kazanmış, bir bakıma, millî ve dînî bir mûsikî kıymetindedir. Bu bakımdan, **Tanrı** yerine **Allah** demekle hiçbir mahzûr olamayacağını **Ziyâ Gökalp**, hesâba katmamıştır. Çünkü Türkler tarafından, göğüs dolusu bir îmanla ve heybetle seslendirilen **Allah** adının bu güzel sesi de **Türkçe'dir**.

Yeni Vatan manzûmesine :

Bir ülke ki toprağında başka ilin gözü yok,
Her ferdinde mefkûre bir, lisan, âdet, d i n birdir...
Meb'ûsânı temiz, orda B o ş o'ların sözü yok..
Hudûdunda evlâtları seve seve can verir!
Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın!.

kıt'asıyle devâmeden **Ziya Gökalp'in, dil birliği, kültür birliği, ülkü birliği** gibi,, bir milleti **ulus** olmaktan yükseltip **millet** yapan birlikler istemesi, şimdi çok yerindeydi. **Gökalp'in** bu kıt'asında dikkate çarpan en mühim nokta, millete **din birliği** isteyişidir. 1918 yılı başlarında bile Türkiye'de gerçekleşmesi hayli müşkil olan böyle bir birliği hiç olmazsa Türk halkında görmek isteyiş o yılların atmosferinde vardır. Bize **Çanakkale Harbi'ni** kazandıran, bize **İstiklâl Harbi'ni** kazandıracak olan kuvvetlerin başında **îman kuvveti'nin** bulunduğu **Ziyâ Gökalp'in** dikkat etmemesi mümkün değildir. O zamanki dîn müessesesi bugünkü kadar kasıdla sarsılmış olmadığından, **Ziyâ Gökalp**, bu hakikati söylemekte hiçbir siyâsî ve içtimâî mahzur görmemiş olmalıdır.

Bu ikinci **Vatan** şiirinde, vatana içinden fethedecek; bütünleyip kalkındıracak, yeni bir hayat istenişi, bu manzûmenin belki en doğru ve realist düşüncesidir:

Bir ülke ki çarşısında dönen bütün sermâye,
San'atına yol gösteren ilimle fen Türkündür.
Hirfetleri birbirini dâim eder himâye,
Tersâneler, fabrikalar, vapur, tiren Türkündür
Ey Türk oğlu, işte senin orasıdır vatanın!..

Fakat, târih ve tâlih yine tersine dönmüştü. Daha on yıl evvel, Ne Türkiye, ne Türkistan, ancak T û r a n olan bir vatan isterken, aynı Ziyâ Gökalp, birgün, kendisini, İngilizlerin esiri olarak, Malta'da buldu. Orada, üçüncü vatan şiiri'ni söyledi. İlk defâ, Ocak 1920 de ve imzâsız olarak, İstanbul'da Birinci Kitab'da neşrolunan bu şiir, şimdi, yalnız, en hazin bir elden gitme tehlikesi içindeki Anadolu'yu düşünüyordu, Anadolu'yu kurtarmak istiyordu.

O târihte İtilâf donanmaları ve askerleri İstanbul'da idi. Adana Vilâyeti, Fransızlar; Urfa, Maraş, Antep, İngilizler tarafından işgal edilmişti. Antalya ve Konya'da İtalyan askeri vardı. Velhâsıl, T û r a n şöyle dursun, Türkiye, elden gitme tehlikesi içindeydi.

Türkiye'nin Malta'daki bu milliyetçi mütefekkeri, — öyle görünüyordu ki — artık Yahya Kemal'e hak veriyordu. Yahya Kemal: "Vatan, ne bir feylesofun fikridir, ne de bir şâirin duygusu... Vatan gerçek ve hakiki bir yerdir. Onun her maddesini her hâlini sevenler, vatani sevebilir.

"Vatani, meselâ şîrhârlar beşiği diye tanıtmak eksiktir. Vatanın adını söylemelidir. Vatan, İstanbul'dur, Üsküb'dür, Trabzon'dur, Yozgad'dır, Ankara'dır, ve bunların içinde sayılamıyacak kadar hâtıralar vatandır.,, diyordu ¹

Ve işte, şimdi Ziyâ Gökalp de öyle düşünüyordu. Sesi, üzgün ve muhtaripti, fakat artık vatanın adını söylüyordu :

¹. Nihad Sâmî Banarlı, *Yahya Kemal Yaşarken*, İst. 1969, S. 20-22 Yahya Kemal'in bu kitapta neşredilen vatan beyânâtı daha geniştir. Yukarıdaki satırlar, ileride bütünü neşrolunacak bu beyânâtın diğer cümlelerindendir.

Çobanla Bülbul

Çoban kaval çaldı, sordu bülbüle :
Sürülerim hani, ovam nerede?
Bülbul sordu boynu bükük bir güle :
Şarkılarım hani, yuvam nerede?

Ağla çoban, ağla ovan kalmadı,
Gözyaşı dök, bülbul, yuvan kalmadı.

Çoban dedi : “Ülkeler hep gitse de
Kopmaz benden A n a d o l u ülkesi.”
Bülbul dedi : “Düşman hased etse de
İ s t a n b u l ' da şakıyacak Türk sesi!”

Çalış çoban, çalış kurtar öz yurdu !
Şâirlerden topla, bülbul, bir ordu!

Çoban dedi : “E d i r n e 'den tâ V a n 'a,
Erzurum'a kadar benim mülklerim!”
Bülbul dedi : İ z m i r, M a r a ş, A d a n a,
İ s k e n d e r u n, K e r k ü k e n saf Türklerim!”

Sarı çoban, sarıl mülkü bırakma!
Yâd elinde, bülbul, Türkü bırakma!

Çoban dedi : “Sürülerim hep kaçsa,
Bir sürüm var, kaçmaz, adı : Türk İli!,,
Bülbul dedi : “Şarkı ölsün, yok tasa;
Türkülerim yaşar, söyler halk dili!,,

Yalvar çoban, yalvar ilin kurtulsun!
Dile Hak'dan, bülbul, dilin kurtulsun!

Görülüyor ki bu son şiirde vatan, T û r a n gibi, ideal fakat hayâli bir ülke değildir. Hattâ Vatan manzûmesindeki gibi, iktisâdî ve nazarî bir târif de değildir. Fakat, bizzat vatanın kendisidir. Yâni, Anadolu'dur, İstanbul'dur, Edirne, İzmir, Maraş, Adana, İskenderun, Kerkük gibi, gerçek vatan şehirleridir; kısaca, bu şiirde vatanın a d ı söylenmiştir.

O kadar ki bu son şiirde **Gökalp**'in tek hatâsı, **Şarkı**'yı, **Türkü**'den ayrı, yabancı bir söyleyiş sanmasıdır. Halbuki **Şarkı**, Anadolu asırlarında, Türk şiirinde ibdâ' edilmiş, bir millî söyleyiş'tir. Yâni, Arabın veyâ Acemin değildir. Türk Halk şiirindeki **Koşma** ve **Türkü**'lerin **Aruz**'la söylenmesiyle meydana gelmiş, her hâliyle millî bir terennümdür¹.

Bu kıssadan çıkacak hisse şudur : Evet, **Ziyâ Gökalp**, başlangıçta **Tûrancı**'dır. **Tûran** manzûmesini bu devirde, çok haklı bir millî coşkunluk ve bir millî infiâl içinde yazmıştır. Şiirlerin en güzeli, bilhassa en âhenklisi de odur. Bu, onun **heyecan devri** manzûmesidir. Fakat, hâdiseler, milletlere hayâlî idealler değil de gerçek hedefler göstermenin daha isâbetli olacağını, çok acı bir şekilde meydana koyunca, **Gökalp** gibi bir idealist bile, vatan ve mefkûre bahislerinde daha ölçülü ve daha realist davranmanın lüzûmuna inanmıştır².

¹ Esâsen, *Ziyâ Gökalp*'in *Aruz* vezni ve millî nazım şekilleri gibi, Türk mûsikîsi hakkındaki fikirleri de hayli sathî ve pürüzlüdür. **Gökalp**, *Arûz*'un bir *Türk arûzu* hâline geliş târihine dikkat etmemiş; *Şarkı*'nın Türk olabileceğini düşünmemiş ve en mühimmi *klâsik Türk* (*Şark*?) mûsikîsini, Bizans'dan alınmış göstermek gibi bir hatâya düşmüştür. Kabilelerin bile mûsikîsi olduğunu çok iyi bilmesi gereken bir *ictimâiyat âlimi*'nin, *Şark* milletlerini, bu arada, üstün Türk milletinin aydınlara zümresini başkalarının mûsikîsiyle mûsikîli görmesi, bilhassa cihangir Türk ordusunun, bir yabancı mûsikîden alınan hızla dünyâya hâkim olamayacağını düşünmemesi ilmi değil, fevri görüşlerdir. (Türk *Arûzu* hakkında Bkz. *Resimli Türk Edebiyatı Târihi*, 1971 baskısı, S. 156-181)

² *Ziyâ Gökalp*, Türkçülük idealinde ölçülü ve gerçekçi bir devreye girdiğine, etrafındaki fikir ve sanat adamlarını da inandırmıştır. *Hâlîde Edib*'in şu satırları bunun bir ifâdesidir: "*Ziyâ Gökalp, İttihad ve Terakki'nin belki en büyük mütefekkeri ve Parti'nin felsefesini kendisine göre tesbit etmiş bir şahsiyetti. Pan-Türkizm hareketi de onunla başlar. Fakat kanaatimce o zaman, Ziyâ Gökalp yanlış tefsir edilmiştir. Çünkü O, dünya Türk Birliği'ni siyâsî olmaktan ziyâde kültürel olarak telâkki ederdi.* (Mor Salkımlı Ev, İst. 1963, S. 156)

Yukarıdaki iki şiir, **Vatan** ve **Çobanla Bülbul** şiirleri, bu hakikatin, başka türlü anlaşılmaz delilleridir. Fazla olarak, aynı **Gökalp**, **Türkçülüğün Esasları** isimli, çok kıymetli milliyetçi kitabında da bu mevzûlara yine en ölçülü düşüncülerle temâs etmiştir. 1910'da :

**Vatan ne Türkiye'dir Türklerê ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir : Tûran!**

diye haykıran bir idealistin 1923'de neşrettiği **Türkçülüğün Esasları** kitabında **Tûran** meselesine temâs etmemesi elbette mümkün değildi. Fakat bu temâs, şimdi, şu ölçülü sözlerle ifâde ediliyordu : “Bugün şe’niyyet (realite) sâhasında yalnız **Türkiyacılık** vardır.” “**Türkçülüğün uzak mefkûresi** ise **Tûran’dır.**” “Uzak mefkûre, rûhlardaki vecdi nâmütenâhî bir dereceye yükseltmek için istihdâf edilen, çok câzibeli bir hayât’dır.” “Rûhların büyük bir iştîyakla aradığı **Kızıl elma**, şe’niyyet sâhasında değil, hayâl sâhasındadır.,,

Bu ve benzeri cümlelerde, âdetâ bütün olup bitenlerin mes’ûliyetini kendi vicdânında hisseden ve (İttihadcılar tarafından, bizi yıkan bir siyâsî oyun hâline getirilen, o şekil) **Tûrancılık’dan** özür diler gibi bir ifâde bulunduğu, dikkatten kaçmamalıdır.

Onun istediği **Türk kültür birliği** ise, Moskofların, böyle birşey olmasın diye, bütün **Türk dillerini** yıkmaya çalışmalarına ve bu hususta en çok **Türkiye’de** muvaffak olmalarına rağmen, birgün mutlaka müsbet netice verecek, en doğru ve en asıl hedeftir.

Hakikat şudur ki **Ziyâ Gökalp**, bizim için ölçülü **Türkçülüğün** — şimdilik — **Türkiyacılık** olduğu kanâatine, o çok acı tecrübelerden sonra varmıştır. **Türkçülüğün Esasları** kitabında ileri sürdüğü fikirlerin, yüzde doksan nisbetinde, onun tecrübeli ve isâbetli fikirleri olması da bundandır.

Bu kıssadan çıkacak bir hisse şudur ki “Uzak târîh olamıyorsa, yakın târîh bize ders olmalıdır. Milliyetçilikte heyecan veren veya hayâl edilen değil, mümkün olan istenmelidir. Çünkü hakikî milliyetçilik, bir millete bir an bile zararlı olmamaktır. Büyük milliyetçiler, gönüllerinde, millî ideallerin en taşkınına bir enerji kaynağı hâlinde duyabilirler. Bu kaynağı, ölçülü bir şekilde vatan çocuklarına da sunabilirler. Fakat etraflarındaki siyâsîlere mutlaka realist bir milliyetçiliğin yolunu göstermeleri doğrudur.

Bugün, hâlâ bu vatanın çocuklarını birtakım yanlış, üstelik yabancı hayallere koşturmak isteyenler oluyor. Böyle hâdiseler karşısında Ziyâ Gökalp’in aslında, millî ve muhteşem olan hayâlini ve bu hayâlin siyâset sâhasında vardığı acı neticeleri öğrenmek yerinde olur. Ziyâ Gökalp gibi çokkunun bir milliyetçiyi, 1910’dan 1919’a kadar geçen dokuz yılda kabına sığmayan bir vatancılıktan Vatan ve Çobanla Bül-bül şiirlerindeki tevâzua; bilhassa Türkçülüğün Esasları kitabının nice sahîfelerinde okuduğumuz, ölçülü ve mantıklı milliyetçiliğe götüren hâdiseler de bize bir ders olmazsa, bizim târîh hâdiselerinden ders almamız mümkün değil demektir.

Bizce milliyetçilik yolunda büyük ideallere asansörle değil, merdivenle çıkılmalıdır. Bu takdirde yükseliş dikine değil, biraz yatık olur. Fakat bu basamak basamak yükseliş, dâimâ en sağlam yükseliştir.

Şimdi, mevzûumuza bir çeşni katmak için, burada bir de lâtîfe söyleyelim. Fıkraı anlatan Yahyâ Kemal’dir;

Ziyâ Bey, üçüzlü tasnîf meraklısıydı. Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muâsırlaşmak gibi; Türkiyacılık, Oğuzculuk, Tûrancılık gibi tasnifleri böyledir. Mücadele-i Milliyye’den sonra, bir gün yine toplanmıştık. Yeni vatanın nasıl kurulup nasıl yükseltileceğini konuşuyorduk. Ziyâ Bey:

— Şimdi, elimizde Anadolu ve bir parça da Trakya kaldı. Maamâfih bu yeni vaziyeti de şu üç esas dâhilinde mutâlâa edebiliriz.

Diyecek oldu. Orada bulunan sâfdil bir zât hemen söze karıştı :

— Aman, Ziyâ Bey dedi, yine üçe bölmeğe kalkma. Bölme ki onun da bir veyâ iki bölümü daha elimizden gitmesin..

Bu, bir şakadır. Bununla berâber, sebep her ne olursa olsun, meydanda olan, bu üç şiirdeki üç ayrı **vatan anlayışı**'dır. Ciddî olana gelince : **Ziyâ Gökalp**, parçalanması mukadder olan Türkiye'ye hiç olmazsa târihî ve mânevî bir büyüklük duygusu ve heyecânı vermiştir. Türk milletine onun büyüklüğünü ve cihangirliğini söylemiş, gerçeğin tam kendisidir. **Ziyâ Bey**, ister istemez, bâzı kayıplara uğrayacak bir milletin gençliğini, o tutumuyla aşağılık duygusundan kurtarmıştır. **Günümüzün yıkıcıları** ise, bu milletin dilini beğenmiyor; dînini beğenmiyor; târihîni, edebiyâtını, kısaca, hiçbirşeyini beğenmiyorlar. Çocuklarımızı, şüphesiz, bile bile bir aşağılık duygusuna itmeğe çalışıyorlar. Fakat bunda muvaffak olmaları mümkün değildir. Çünkü bu milletin gerek Asya'daki gerek Osmanlı asırlarındaki târihi, bir masal değil, böyle büyük bir milleti ebediyyen ayakta tutacak kadar muhteşem bir hakîkattir.

MİLLÎ KÜLTÜR VE EĞİTİM

Prof. Dr. Âmiran KURTKAN

Millî kültürün eğitimle olan münâsebetini izâh edebilmek için evvelâ *kültür* mefhumundan ne anladığımızı açıklamak mecbûriyetindeyiz. Geniş bir kabule mazhar olmuş bir târife göre kültür, insanın insan tarafından yaratılmış çevresini ifâde eder (1). Şu halde kültür mefhûmu zarûrî olarak bizi çevre mefhûmu üzerinde düşünmeye sevkirmektedir.

Çevre mefhûmu üç bakımdan mütâlaa edilebilir:

1) Coğrafi-maddî çevre: Bu çevre mefhûmu işlenmemiş, ham tabiatı ifâde etmektedir.

2) İslâh edilmiş maddî çevre: Tabii ve maddî çevrenin unsurlarının evler, şehirler, nakil ve haberleşme vasıtaları, makine ve cihazlar haline getirilmesiyle meydana gelen bu çevre mefhûmuna *maddî kültür* veya *medeniyet* diyoruz.

3) İç çevre veya bizzat cemiyet: Bu çevre bize sosyal hayatın teşkilât ve nizamlarını, an'aneleri, müesseseleri, san'atları, lisan, ilim ve bilgileri veya kısaca ifâde edersek *mânevî kültürü* veya *sosyal mîrâsı* göstermektedir.

Şu halde bütünü ile kültür, yukarıdaki çevre mefhumlarının ikincisini ve üçüncüsünü şumûlü içine almaktadır.

İslâh edilmiş maddî çevre, insanın maddeye ve tabiata hâkim olmak sûretiyle temîn ettiği imkân ve şartları ifâde

(1) Bkz: McIver and Page, Cemiyet, (1000 Temel Eser, cilt: I), Çeviren: Âmiran Kurtkan, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1969, Sf. 223.

eder. Bu hâkimiyetin eğitimle olan ilgisi son derece açıktır. Tabiatın çevre şartları olarak ifâde ettiği mânâ, mânevî kültüre ve bilhassa bilgi ve eğitim seviyesine dayanır. Zengin mâden kaynaklarının bulunduğu bir sâha mânevî kültürü itibâriyle geri bir grubun elinde boş arâzi olarak kalabildiği halde, bu sâha ileri kültür seviyesindeki bir sosyal gurubun elinde şehirlerin, ticâret ve sanâyi merkezlerinin kurulduğu parlak bir bölge hüviyetini elde edebilir.

O halde, coğrafi-maddî çevre, medeniyet derecesinin tâ-yîninde ancak nisbî bir role sahiptir. Nitekim, Tonybee'ye göre tabii çevrenin elverişsizliği, tabiatın insana sorduğu bir sorudur. İnsanlar medeniyet kurarak bu soruya cevap vermektedirler.

Bu ifâdesi ile Tonybee, medeniyetlerin ortaya çıkışı hakkında ileri sürülen bâzı fikir ve teorilerden ayrıldığını belirtmiş olmaktadır. Gerçekten, bu konuda fikir yürüten bâzı kim-seler, çevre'nin kolay hayat şartları arzettiği bâzı yerlerde medeniyetlerin kolaylıkla tezâhür edebildiğini öne sürmüşlerdi. Zamânımızda, bu düşünce antropologlar tarafından da reddedilmektedir. Antropologlar, maddî kültürün veya medeniyetin esaslı olarak ilk tezâhürünü ifâde eden yerleşik ziraat hayâtının dahi toplama ve avlama suretiyle insanların geçimini temin eden tabii kaynakların kıtlasması ile ilgili olduğunu ifâde etmektedirler.

İkinci olarak Tonybee, medeniyetlerin yürüyüşünün Sümer ve Mısır imparatorluklarından beri soğuk bölgelere doğru vuku bulduğunu ileri sürenleri de tenkît etmektedir. Eğer bu iddialar doğru olsa mütedil iklim kuşağının kültürleri ile kuzey kültürleri arasında gittikçe artan bir seviye farkının ortaya çıkması gerekirdi. Bu konuda coğrafyanın hemen hiç rolü olmadığını ifâde edebiliriz. Haberleşme vâsıtalarının, ekonomik ilişkilerin ve teknik buluşların artması kültürleri temâsa getirmekte ve medeniyet (yâni maddî kültür) millî hudutları aşarak beynelmilel bir karakter kazanmaktadır. Dış çevre faktörü gittikçe daha az tâ-yîn edici bir rol sâhibi olduğu halde, *cemiyetin içinden çıkan kuvvetler* medeniyet gelişmesinde gittikçe artan bir rol oynamaktadırlar. Bu da,

eğitimin asli önemini takdir etmemizi gerektiren bir durum teşkil etmektedir. Meselâ, gelişmekte olan bir ülkede bilhassa sosyal ilimler sâhasında, karizma sâhibi fertler yetişmişse, bunlar cemiyetin yeniden ve en uygun bir tarzda organize edilmesinde rol oynayabilirler. Şu halde gelişmekte olan bir ülke olarak *az*, fakat *kaliteli* sosyal ilimcilere muhtacız. Bunların sayıca çok olmalarına lüzum yoktur, fakat, cemiyetimizin sosyal ve mânevî mimarı olarak fonksiyon ifâ edecek olan bu türlü sosyal ilim uzmanlarına duyduğumuz ihtiyaç herhalde çok büyüktür.

Bunlara niçin şiddetle muhtâcız?

Her şeyden evvel kültürel istiklâlimizin muhâfazası bu tip liderlerin yardımıyla mümkündür. Çünkü, tek başına siyâsî istiklâl hiç bir kıymet ifâde etmez. Aslında istiklâl mef-hûmu, siyâsî, iktisâdî ve kültürel veçhelere sâhiptir. Biz, siyâsî istiklâli, siyâsî kararlarda millî menfaatlerin icaplarını yerine getirmeye rahatça teşebbüs edebilme iktidârı mânâsında, iktisâdî istiklâli de iktisâdî kararlarda aynı şekilde hürriyet sâhibi olma mânâsında anlıyoruz. Kültürel istiklâl ise mânevî kültür değerlerini tâbiyyette uzak tutabilmek ve koruyup geliştirebilme hürriyetidir.

Kültürel bakımdan başka ülkelerin tâbiyyetine girmek, zamanla iktisâdî ve siyâsî tâbiyyete de yol açmaktadır. Çünkü kültür hudûdu başka şeydir, siyâsî hudut başka şeydir. Şu halde bizim için başarılması lüzumlu olan başlıca mesele, bir taraftan millî hudutlar içinde kültürel varlığımızı (yâni mânevî kültürümüzü) koruyup geliştirebilmek, diğer taraftan *Türklük* dünyâsı ile de kültür bağlarımızı ve berâberliğimizi koruyabilmektir.

Millî hudutlar içinde kültürel varlık ve istiklâlimizi koruma meselesi *dış* ve *iç* kuvvetlerle millî kültürümüzü tahribe çalışan sinsi faâliyetlerin varlığı dolayısıyla ciddiye kazanıyor. Çünkü, zamânımızda bir çok ülkeler muayyen kuvvetlerin tesir bölgesi içine dâhil olmakta, böylece kültürel, iktisâdî ve siyâsî istiklâllerini kaybetmeye namzet hâle gelmektedirler.

Bu mes'elenin zamânımızda taşıdığı ehemmiyeti kavrayabilmek için 20. asırda meydana gelen dört büyük sosyal zelzeleyi hatırlayalım: Gerçi sosyal değişme bütün çağlarda (bütün asırlarda) vuku bulmaktadır. Fakat, 20.ci asır inkılâpvarî değişme asırlarından biri ve belki en önemlisidir. Amerikalı sosyolog Carle C. Zimmerman, 20.ci asırda dört büyük sosyal zelzelenin meydana geldiğini ifâde etmekte ve bunları şöylece sıralamaktadır: (2)

1 — *Mesâfelerin kısalması*. Bu büyük sosyal değişme kültürleri temâsa getirmiş ve kültürel nüfuz politikasının tesirli olmasına imkân vermiştir.

2 — *Orta sınıflaşma ve sosyal sınıfların ehemmiyetlerinde vaki değişme*. Batı'da ticârî burjuva eskisine nazaran önemini kaybetmiş, sınâî burjuva, hattâ sınâî istihsalde bulunan anonim şirketlerin idârecileri, aydınlar ve vasıflı işçi sınıfları önem kazanmıştır. Vasıfsız işçi sınıfı, Marx'ın tahminleri hilâfına nisbi önemini gittikçe kaybetmekte, hâkim duruma geçen orta sınıflar ise millî kültür meselelerini şuûrlu bir tarzda ele alabilmektedir.

3 — 20.ci asırda meydana gelen üçüncü sosyal zelzele *mâzideki medeniyetlere iştîyakla geri dönüp bakış şuûru*'dur. Bu şuûr eski medeniyetleri kurmuş olan bir çok milletleri (Zimmerman'a göre) yeniden şahlandırmış, onlara "kendine güven" duygusu vererek, hamleler yapabilmelerine sebep olmuştur. Hattâ bir batılı sosyolog bu temâyülü tek bir cümle ile ifâde etmiş ve 20.ci asır medeniyetlerinin bütün şaşaâsına rağmen, "bizler, devlerin omuzları üzerinde duran cüceleriz" diyebilmiştir.

4 — Dördüncü büyük sosyal zelzele *têsir bölgelerinin ve têsir altına alan kuvvetlerin değişmesidir*.

18.ci ve 19.cu asırlarda têsir altına alan kuvvet, kapitalizm'den ibâretti. Kapitalist ülkeler, têsir altına alacakları

(2) Bkz: Carle C. Zimmerman. Yeni Sosyoloji Dersleri (İk. Fak. Neşriyatı), Çeviren: Âmiran Kurkan, Fakülteler Matbaası, İst., 1964, Sf. 390.

bölgelere evvelâ ticâret yoluyla nüfûz ediyorlardı ve çok defa ticâret, bayrağı değil, fakat bayrak, ticâreti tâkîp ediyordu. Batı'dan gelen bu têsir kudretine 20.ci asırda kuzeyden ve uzak doğu'dan gelen yeni kuvvetler ilâve oldu. Bu kuvvetler evvelâ *ideolojik sızma* ile têsirlerini yaygınlaştırmakta ve bayrak, ideolojiyi tâkîp etmektedir (maamâfih bâzan da ideolojinin benimsetilmesi bayrağın hâkimiyetini yâni siyâsî hâkimiyeti tâkîb ediyor).

Fakat ne olursa olsun, bizim millî kültürümüz de çeşitli istikaametlerden gelen kuvvetlerin kültürel nüfûzu altına girmiş ve girmektedir. Solcu yazarlar ve düşünürler, Batı têsirine körü körüne bağlanıp yarı müstemleke oluşumuzu tenkid ediyorlar. Sağcı yazarlar ve mütefekkirler de aynı tenkidi daha ziyâde komünist bloktan gelen têsirler için yapmaktadırlar. Gerçekte ise, cemiyetimiz hem millî kültür kaybına uğramakta, hem de bu kayba uğrarken kendi içinde kültürel parçalanmaya mâruz kalmaktadır.

Bu dört sosyal zelzele bakımından durumumuz nedir? Her zelzele yer kabuğunu bâzı parçalarını alta iter, bâzılarını yükseltir. Acaba biz, bu dört sosyal depremden nasıl bir bilân-ço ile çıktık?

1 — Mesâfeleri kısaltan teknik buluşları kendi kültürümüzü yayma ve tanıtmada, hattâ memleket içindeki kültür bütünlüğünü sağlamada pek da başarılı bir şekilde kullanmadığımız halde Batı örf ve âdetlerini benimsemeye kullandık. Gösteriş istihlâki hâlâ millî iktisadî kalkınmamızı tehdit edegelen Batı hayranlığını dile getirmektedir.

2 — Sosyal sınıfların öneminde vâkî değişiklik de biz'de Batı'dakinden farklı olarak cereyan etti. Ve şuurlu bir orta sınıf teşekkül edip, millî kültürümüzü koruyacak kadar güç kazanamadı.

3 — Mânevî ve maddî vasıfları ile güçlü bir dev olan, yükselme devrindeki Osmanlı cemiyetine nazaran bir cüce olduğumuzun dahi idrâkine varamadık, daha doğrusu vardırılmadık. Çünkü büyük bir dayanışma ahlâkına ve orta sınıflaşma tatbikatına dayanan Türk-İslâm kültürünü tahrîp et-

meye çalışan şer kuvvetler eski millî değerlerimizi gericilik ve sâir isnatlarla lekelediler ve biz bu lekeleme faâliyetinin bir mücevheri çamurla sıvamaktan ve onu gizleyip çirkin göstermekten farksız olduğunu kavrayamadık. O kadar ki yakın târihimizin, ilim sâhasında bu idrâki uyandıracak kudrete sâhip değerlerini dahi yanlış anladık ⁽³⁾. Türklüğün yükselmesi ülküsünü en yüksek mefkûre olarak tanıyan tek Türk'ün yaşadığı uzak bir dünyâ köşesinin dahi Tûran'dan bir parça olduğunu imâ eden Ziyâ Gökalp'in Tûran fikrini dahi coğrâfî milliyetçilik zannettik veya zannettirildik. O halde 20.ci asrın bu üçüncü sosyal zelzelesinde de yer kabuğunun altta kalan ve ezilen bir parçası hâline geldik.

4 — 20.ci asrın (têsir bölgelerinin ve têsir kuvvetlerinin değişmesi şeklinde ifâde edilebilecek olan) dördüncü depreminde dahi (az evvel belirtmiş olduğumuz gibi) her istikaa-metten gelen têsirlerle hem millî kültürümüzü büyük ölçüde kaybettik, hem de bölündük, atomize olduk.

O halde, bu durumu düzeltmek için ne gibi tedbirler almalıyız? Alacağımız tedbirleri tâyin edebilmek için yabancı kültürlerin millî kültürümüze nasıl nüfûz ettiğini bilmeliyiz.

Bir kültürün üzerine yabancı bir kültürün değer hükümleri iki usulle aşılır: ⁽⁴⁾

- a) Alıştırma (habituation)
- b) Telkin (indocrination)

Alıştırma vetiresinde yabancı değerlerin aşılması *sinsi* usullerle ve yer altı metodlariyle yapılır. Telkin vetiresinde ise bu faâliyet (Sovyet Rusya'nın müstemlekelerinde tatbîk ettiği gibi) resmen ve açıkça ifâ edilir.

Hâlbuki, alıştırma vetiresinin işletilmekte olduğu ülke-

(3) Bkz: Âmiran Kurtkan, Sosyolojik Açıdan Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları, (İktisat Fak. Neşriyatı), Fakülteler Matbaası, İst., 1972, Sf. 328, (Bilhassa bkz. Sf. 184-201).

(4) Bkz: McIver and Page, Society, Cilt: II, McMillan and Co. Ltd., Londra, 1962, Sf. 144-146.

ler müstemleke veya peyk durumuna henüz girmemiş bulunan ülkelerdir. Bu vetirede çok defa millî değer hükümleri kötülenir, millî kahramanlara âit komik hikâyeler uydurulur, millî değerlerin (nâmus, ahlâk, vatanperverlik gibi değerlerin) hor görülmesi temâyülü san'at ve edebiyat kudreti ile halka (piyesler, romanlar, televizyon programları ve sâir vâsıtalarla) hissettirilmeden aşılanır. Sosyal mîras (mânevî kültür) olarak mevcut *bütün değerler yıpratılır, lisan bozulur, örf ve âdetler alay konusu yapılır.*

Hâlbuki fert, hem sosyal miristan bir şeyler alıcı durumundadır, hem de ona bir şeyler verme iktidârına sâhiptir. Fakat, ancak kendi sosyal mîraslarını takdîr edip ondan yararlanabilen fertler sosyal mîrası zenginleştirmeye muktedir olurlar. Sosyal mîraslarından tecrit edilmiş ve mahrum bırakılmış insanların yaşama gücünü dahi muhâfaza etmelerine imkân var mıdır?

Wallas şöyle bir tahmin yapıyor:

“Eğer dünyâ Mr. Wells kuyruklu yıldızlarından biri ile çarpışsa ve eğer bunun neticesinde hâlen yaşayan her canlı mahlûk (hâfızasını ve alışkanlıklarını aynen muhâfaza etmesine rağmen) evvelki nesillerden elde ettiği bütün bilgi ve âdetlerini kaybedecek olsa, Londra veya New York halkının onda dokuzu bir ay içinde, kalanların yüzde doksan dokuzu da altı ay içinde ölürdü. Düşüncelerini ifâde etmek için hiç bir lisanları ve müphem hayâllerden başka hiç bir düşünceleri olmazdı. Motorlu vâsıtaları ve atları süremezlerdi. Baş boş vaziyette etrafta gezinir, tabîî bakımdan hâkim duruma geçen bir kaç ferdin anlaşılmaz çığlıkları ile idâre edilirler, susadıkları zaman yüzlercesi nehir kenarındaki rıhtımlardan kendilerini suya atarlar, bozulmuş gıdaların kokusunun kendilerini cezbedtiği dükkânları yağma ederler ve neticede belki de yamyamlık tedbirine baş vururlardı” (5).

Bir dereceye kadar buna benzetilebilecek bir anarşik du-

(5) Bkz: McIver and Page, Cemiyet, Cilt: I, (Çeviren: Â. Kurtkan), Milli Eğitim Basımevi, İst., 1969, (Bilhassa Sf. 120'ye bakınız).

rum, kendi millî kültürlerinin değerlerini kısmen kaybetmiş ve değişik kültürlerden zıt değerler almış milletlerde kısmen gerçekleşmekte, millî kültürün en mühim değeri olarak (bizde olduğu gibi) lisan da baltalanmışsa, tezat halindeki değer hükümlerini benimsemiş nesiller ve gruplar arasında (fikir anlaşmasına varmada işe yarayacak) lisan berâberliği de ortadan kalktığı için tam bir çekişme ve kültürel dağılma hâli göze çarpmaktadır.

O halde ne yapmalıyız?

Millî eğitim politikamıza o türlü bir istikaamet vermemeliyiz ki, bu politika 20.ci asrın dört büyük sosyal depreminden bizim üstte kalan bir kültür olarak yararlanıp, varlığımızı muhafâza etmemize hizmet etsin.

Şu halde:

1 — Bütün haberleşme vâsıtalarını ve teknik vâsıtaları (san'atların ve diğer unsurların da emrine vererek) millî kültürü muhâfaza ve bütünleştirme vâsıtası olarak kullanabilecek elemanları yetiştirmeliyiz.

2 — 20.ci asırda sosyal rolü önem kazanan orta sınıfın kuvvetlenmesi için gerekli bütün tedbirleri almalı ve orta sınıfları millî kültürle beslenmiş şuurlu aydınlardan teşkil etmeliyiz.

3 — Bilhassa yükselme devrindeki Türk-İslâm kültürünün değerlerini hor görececek yerde, bu feyizli kültürü, örnek alınacak değerlerle yüklü bulmalı ve köklerimizi ona raptedip, mânen ondan gıdâ almalıyız.

4 — Nihâyet çeşitli têsir ve kuvvetlerin nüfûz sâhası içinde bulunan bir têsir bölgesi olduğumuzu idrâk ederek millî değerlerimizi her istikaametden gelecek têsirlere karşı korumanın lüzûmunu da hassasiyetle idrâk etmeli ve millî eğitim politikamızı buna göre istikaametlendirmeliyiz.

En Büyük Gaflet

ve

İlkokul Programında Türkçe'nin Yeri

Ali TUNÇ

M. Eğ. B. Uzmanı

“En Büyük Gaflet, Yahya Kemal'in son elli yıldan beri, Türkçe'ye karşı tutumumuz hakkında verdiği acı hükümdür. Ana dilimiz, Türkçe'ye vatan toprakları gibi ve ondan hiç farksız bir değer vermek lâzım geldiğini söyleyen Yahya Kemal, yerden göğe kadar haklıdır. Bizim bugün içinde bulunduğumuz bütün çıkmazlar, Türkçe'yi maksatlılar ve mâceracılar elinde bırakarak millî bir bağ olmaktan tamâmiyle uzaklaştırmış olmamızdandır.

Bugün de düşmanlarımızın bizden çalıp koparmak istedikleri üç büyük tılsım vardır :

1 — Milleti birbirine bağlayan tek ve güzel bir dil.

2 — Türk Milletini tam 1.000 yıl, dünyanın en ahlâklı, en medenî ve en büyük kuvveti hâline getiren Türk müslümanlığı.

3 — Türk çocukları için dâimâ büyük şeref ve güven kaynağı olan, millî târîh ve ecdat sevgisi.”

Bu satırları, muhterem hocam, Türk edebiyat târihçisi Nihad Sami Banarlı'nın bir dergide neşrolunan “*En Büyük Gaflet*” adlı makalesinden özetliyerek alıyoruz.

Bu satırlar, bize, ana dilimiz Türkçe'mizin, “1968 İlkokul Programı” içindeki yeri ve durumu ile ilgili düşüncelerimizi tekrarlamaya bir kere daha imkân hazırladı.

Cumhuriyetin başından bu yana, “ilkokul, ortaokul ve lise” programlarının hepsinde dersler sıralanırken, en başta TÜRKÇE veya TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI görülmüştür. Bu, her şeyden önce, dilin, milleti ve milliyeti meydana getiren baş unsur olduğu şuur ve inancından ileri gelmektedir. Dilin fertleri birleştirdiği, birbirine bağlayıcı ve en büyük kuvvet olduğu gözönünde tutulduğu için, bütün okul programları TÜRKÇE dersi müfredatıyla başlatılmıştır.

Bu yalnız, Türkiye’ye has ve Türkçe’ye âit bir özellik değildir. İnceleyebildiğimiz kadariyle, başka milletlerin her derecedeki okul programlarında da en başta, o milletlerin ana dil dersi yer almaktadır.

Üzülerek ifade edelim ki bu güzel geleneğimiz ilk defâ “1968 İLKOKUL PROGRAMI” ile bozulmuştur. 1968 İlkokul Programı’nda dersler TÜRKÇE ile başlatılmamaktadır. Evet, yanlış ifade etmiyoruz, 1968 İlkokul Programı’nda Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Tabiat Bilgileri derslerinden sonra, ancak dördüncü sırada yer almıştır. (1) Programa göre, okulların haftalık ders sürelerini gösteren tabloda TÜRKÇE, en alt sıralarda yer almıştır. (2) Programın bu özelliğine uyularak hazırlanan “öğrenci karnelerinde de” TÜRKÇE, orta sıralarda yer almıştır. (3) Sözünü ettiğimiz bu program, Millî Eğitim Bakanlığı Tâlim ve Terbiye Kurulu’nun uygun görmesi üzerine bastırılmıştır.

Milletimizi birbirine bağlayan güzel dilimiz TÜRKÇE olduğuna göre, dilin milleti ve milliyeti meydana getiren baş unsur unutulmadığına göre, acaba 1968 İlkokul Programında Türkçe’nin bu durumu nasıl açıklanabilir? Bu durum, muhterem hocamızın, Yahya Kemal’in bir yazısından çıkardığı ifadesiyle “Türkçe’ye karşı tutumumuzu belirten acı hükümden mi, ileri gelmektedir?

(1) Bkz. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İlkokul Programı, İstanbul 1968, sh. 112

(2) a.g.e. sh. 269 v.d.

(3) 1968 yılından beri devam eden bu hata, 1972 yılındaki uyarılarımızla karnelerde düzeltilebilmiştir.

Her ülkede, eğitimin temel vazîfesi kendi milletinin dilini yetiştirmekte olan nesillere en iyi şekilde öğretmektir. Bunun için her milletin okul programlarının başında, o milletin ana dili ders programı yer alır. Bizdeki bu burukluğu kim ve ne zaman düzeltmek saâdetine erişecektir?

İlkokulun en başta gelen millî vazîfelerinden birisi, Türk çocuklarına, Türk dilini en iyi şekilde öğretmektir. Bu eksik yapılıyor veya yapılamıyorsa, ilkokul kendinden bekleneni veremiyor demektir. İşte bu amaçla, 1968 İlkokul Programında yer alan dersleri, zaman ve verilen ağırlık bakımından TÜRKÇE dersleriyle mukaayese ettik. Bunu ilişikteki tabloda görmek mümkündür.

Mukaayeseden çıkarılabilecek sonuçları şöylece özetleyebiliriz.

a. TÜRKÇE dersleri, ilköğrenim süresinde geçirilen ders zamanlarının ancak % 22 sini meydana getirmektedir. Bu yeri ile Türkçe, Hayat Bilgisi dersinden sonra ikincisidir. (Hayat Bilgisi beş yıllık sürenin % 26 sını işgal etmektedir.)

b. İlkokulun sâdece ilk üç yılı ele alınırsa, Türkçe bu üç yılın % 26 sını meydana getirmekte, buna karşılık Hayat Bilgisi % 43 ünü meydana getirmektedir.

c. İlkokulun son iki yılı olan dördüncü, beşinci sınıflar ele alındığında, Türkçe'ye ayrılan zaman % 17 dir. Buna karşılık Sosyal Bilgilere ayrılan zaman % 29, Fen Bilgilerine ayrılan zaman % 28 dir. Görülüyor ki bu sınıflarda, Türkçe'ye, Fen Bilgilerinin yarısı kadar zaman ayrılmaktadır.

İlköğretim seviyesinde yapılan milletlerarası karşılaştırmada, ana diline ayrılan zaman, diğer derslerden aşağı değil, bilâkis fazladır.

Bize öyle geliyor ki ilkokul programı yapımcılarının kafalarında şu güzel hüküm hiç bir zaman unutulmamalıdır, "İlköğretimdeki eğitim faâliyetleri arasında, hiç bir faâliyet, aziz Türk çocuklarına, Türkçe'yi öğretmek kadar gerekli ve faydalı olamaz."

Derslerin Adı	Ders süreleri haftalık ve beş yıl sürede (Dak.)	Okutulan dersler toplamına göre bu dersin oranı (yüzde olarak)	İlkokulun ilk üç yılı içinde okutulan dersler içindeki oranı (yüzde olarak)	İlkokulun son iki yılı içinde okutulan derslere göre oranı (yüzde olarak)
Hayat Bilgisi	1820	25.6	42.7	—
Sosyal Bilgiler	820	11.5	—	28.8
Fen ve Tabiat Bilgileri	780	10.9	—	27.4
Türkçe	1600	22.5	26.2	16.9
Din Bilgisi	80	1.1	—	2.8
Matematik	960	13.5	14.0	12.6
Resim-İş	520	7.3	12.2	5.6
Müzik	200	2.8	14.6	2.8
Beden Eğitimi	320	4.5	5.6	2.8

Kaynak : 1968 İlkokul Programı

TÜRKÇENİN SIRLARI İÇİN ...

Türkçenin Sırları kitabını tanıtmaya üzerinde İstanbul Liseleri arasındaki yarışmanın neticeleri.

1973 yılı başında Türk Kadınları Kültür Derneği İstanbul Şubesi tarafından, Nihad Sami Banarlı'nın "Türkçenin Sırları" isimli eseri üzerinde açılan müsâbaka neticelenmiş ve 14 Mayıs 1973 günü toplanan jüri, yarışmaya katılanların derecelerini tesbit etmiştir.

Prof. Dr. *Tahsin Banguoğlu*

Prof. Dr. *Faruk Kadri Timurtaş*

Prof. Dr. *Kaya Bilgegil*

Prof. Dr. *Ömer Faruk Akün*

Dr. *Semahat Yüksel*

Şeyma Taşcıoğlu

dan müteşekkil jüri tarafından tedkik edilen yazılara verilen notların ortalamasında 9, 8, 7 not alan değerli ve ümit verici yazılara hakları olan mükâfatlar verilmiştir.

9 not alan *Seyfeddin Esenlik'e* 2000, 8 not alan *Selma Özyurt'a* 1000, 7 not alan *Ahmed Demir, Sadiye Görgün, Sema Güneyman ve Nurten Özkanlar'a*, 500'er lira mükâfat verilmiş; ayrıca derece alan diğer öğrencilere dörder adet kıymetli kitap hediye edilmiştir.

Yarışmada 9 numara alan yazıyı mecmûamızın bu sayısında neşrediyoruz.

Bu arada üçüncülüğü ve beşinciliği kazanan Kadıköy Kız Lisesi öğrencilerinden *Selma Özyurt* ile *Sema Güneyman*'ın kendi mekteplerinde neşredilen *Lisemiz* isimli gazeteye yazdıkları *Türkçenin Gül Bahçeleri, Türkçenin Ses Âhengi ve Güller* isimli yazılar da mecmûamızın yazı heyeti tarafından ayrıca takdire ve tebrike şâyân görülmüştür.

Yarışmaya katılan ve büyük, sanatkâr atalarımız elinde işlene işlene dünyânın en güzel sesli dili hâline gelmiş, hakîkî ve tabîî Türkçemize karşı büyük sevgi ve anlayış gösteren liseli öğrencilerimizi burada bir daha tebrik ediyoruz.

KİTABIN ADI : TÜRKÇENİN SIRLARI
YAZARI : Nihad Sâmî BANARLI
BASILIŞ TARİHİ : 1972

Eser, İstanbul Fetih Cemiyeti'nin 66., İstanbul Enstitüsü'nün 53. kitabıdır.

Gerçek Türkçe'yi bırakıp, "Kurum Türkçesini" kullanan insanlar kime benziyor, biliyor musunuz? Bir adam düşünün... Geniş bir bahçesi ve mükemmel bir arı kovanı var. Bu adam, kendi arılarının meydana getirdiği balı yemiyor. Sebep? İzah ediyor "Bu arılar, yalnız benim bahçemdeki çiçeklerden değil, başkalarının bahçesindeki çiçeklerden de faydalanarak bu balı yaparlar. Onun için ben de kendi bahçemde yapılmayan bu balı yemem." Ne yersiniz sorusuna cevap veriyor: "SUN'İ BAL"...

Türk Milleti'nin her ferdinin bir arı gibi çalışarak meydana getirdiği bal gibi tatlı, lezzetli ve besleyici Türkçe'yi bırakıp, tatsız, geliştirici değil mide bozucu, lezzetsiz uydurukçayı kullanmak... Bunu kullananlar, ya sun'î balın daha besleyici olduğunu zannedecek derecede câhil, ya mideyi bozacağından gaafil, ya da kolay ve rahat kazanç gaayesiyle yaşayan sahtekâr esnaflardır.

İşte, değerli edebiyatçı Nihad Sâmî Banarlı "TÜRKÇENİN SIRLARI" kitabında, bugün yok edilmek istenen bal gibi tatlı, besleyici Türkçe'yi ve bunun karşısında uydurukçayı kullananları, uydurukçanın tatsızlığını, çirkinliğini en mükemmel misâllerle, akılda, bu hususta hiç bir şüphe bırakmıyacak şekilde izâh ediyor.

Eser, "Türk Dili'ni seviniz, çünkü Türklerin en az geçmişleri kadar büyük geleceği olacaktır." sözüyle başlıyor. Türk Milleti'nin (KÖKÜ MÂZİDE OLAN ÂTİ) olmasını istemiyenler, mâzî ile bugün arasındaki köprü'nün yıkılması gerektiğinde birleşmişlerdir. Bu işi, her biri köprü'nün bir ayağı olan Türkçe kelimeleri dinamitleyerek, onların yerine ruhsuz, şuûrsuz, mâzîsiz kelimeler koyarak, köprüyü en kısa zamanda yıkarak, Türk gençliğini babası, anası, dedesi nehrin öbür tarafında, kendisi diğer tarafında kalmış, ağlayan, sızlayan, önüne gelenin tokat attığı bir çocuk hâline getirerek yapacaklarına inanmışlardır. Yâni Türk kültüründen mahrum, öksüz ve köksüz bir çocuk...

Dışardan düşmanın, beşinci kol faaliyetlerinin, içerden merhum A. Fuad BAŞGİL'in dediği gibi "Kimi politika hacı yatmazı, kimi mektep kaçkını, diplomasız ve kiralık âlimlerin" hücumuna uğra-

yan, (kelime hazinesi zayıftır ,Arapça, Farsça kelimelerle doludur, karmakarışık lisandır) gibi iftirâlara mâruz kalan Türkçe, "Türkçenin Sırları" kitabının her sahifesinde, her paragrafında "Beni iyi tanıyın, ben asırların kültürünü taşıyan bir imparatorluk diliyim. Dünyanın en güzel lisanlarından biriyim." diye haykırmaktadır.

Kırkûç bölümden meydana gelen, üçyüzondokuz sahifelik kitabın ana fikrini iki kelimeyle ifâde edebiliriz: **TÜRKÇELEŞMİŞ TÜRKÇE-DİR.** Bütün kitap bundan mı bahsediyor? diyenler çıkabilir. Evet bundan bahsediyor. Çünkü, bu görüş Ağrı'daki çobandan, radyodaki spike-re, Erzurum dadaşından aydınlarımıza kadar herkesin kafasına yerleştiği ve konuşmasında, yazmasında bu fikri yaşattığı gün, Türkçe hakkında değil kitap, makale dahi yazmaya lüzûm yoktur. Zîrâ Türk Dili ve Türk Kültürü kurtulmuş demektir. Yeterki herkes, Türkçe'yi (Türkçe ve Türkçeleşmiş kelimelerden meydana gelmiş bir dildir.) diye târif edebilsin. Sayın Banarlı, Türkçeleşmiş Türkçe fikrini çok çeşitli açılardan ele alıyor, son derece ağır olan dil konusunu sürükleyici bir üslûbla anlatıyor. Uzun araştırmaların mahsûlü olan nükteler, kitabı orijinal bir hâle getiriyor. Sınırlandırılmış, kelime sayısı içinde bu büyük eseri kaabiliyetimiz nisbetinde tanıtmaya çalışalım:

NE DEMEK TÜRKÇELEŞMİŞ TÜRKÇE? Üstad, anlatıyor: "Dilimiz, hüküm sürdüğü toprakların neresinde bir güzel ses bulmuşsa, onu kendi bünyesine almakta büyük kaabiliyet göstermiştir. Asırlarca Türk'ün malı olmuş, Türk sesiyle ve Türk san'atıyla işlenmiş, ev, âile, köy Türkçesine, aşk ve iman Türkçesine girmiş ve Türk olmuş kelimeler bizindir ve bizim kalacaktır." Zâten târihte de Türk Milleti, (yalnız dilde değil) mimârîde, mûsikîde diğer milletlerde görüp beğendiği hususları kendi potasında, zevkine ve düşünüşüne uygun bir şekilde eritmiş ve onu **TÜRK** yapmayı bilmıştır. Hattâ ve hattâ devşirmiş olduğu bir çocuğu asker ocaklarında Türkleştirmiş ve adını târihe en büyük Türklerden biri olan Sokullu diye yazdırmıştır. Sokullu ve Sokullu gibilerini kökü devşirmedir diye atamıyacağımıza göre, Türkçeleştirdiğimiz kelimeleri de atamayız. Eserde verilen sayısız misâlden birkaçını zikrediyorum: Yunanca authentes'den efendi olarak, Farsça gûşe'den köşe olarak, yine Farsça çeharşenbih'den çarşamba, ondan da çarşamba pazarı, çarşamba karısı, çarşambanın gelişi, son çarşamba gibi, ebe kuşağından geçmişçesine milliyet değiştiren kelimeler **FETHEDİLEREK** Türkçeleştirilmiş kelimelerdir.

TÜRKÇE NİÇİN ÖZ DİL OLAMAZ? Yine Üstad'dan dinliyoruz: "Türk Milleti gibi asırlarca, hattâ çağlarca dünya sathında konuşmuş, büyük ve fâtihi bir milletin dili öz dil olamaz, imparatorluk dili olur." —Bahtiyardır o İngilizce ki, onda her dilden kelime vardır— ana fikrini işleyen sayın Banarlı, medeniyet dillerinin öz dil olamı-

yacağını ancak dört yüz kelimeyle konuşan Afrika'daki kabilelerin öz dili olabileceğini söylüyor. Moda çılgınlıklarında taklid ettiğimiz Avrupa'lıları, bu dil anlayışı hususunda da taklid edebilsen, mes'e ele hallolacak. Fakat Avrupa devletlerinden Fransa, İngiltere ve Almanya dillerinde birçok kelimelerin müşterek olduğunu, İngilizce'de, Kore ve Japonca'dan dört bin kelime bulunduğunu, İngiliz'in her gün kullandığı anne ve baba (father, mother) kelimelerinin Farsça olduğunu ve hiç bir İngiliz'in bunu değiştirmek istemeyişindeki sırrı anlamıyor ve bütün kelimeleri öz dil olan kabileleri örnek alarak, dil anlayışında hergün biraz daha Afrikalaştığımızı ve yamyamlaştığımızı söylüyor. Yazar bu mes'eleyi de açıkladıktan sonra diğer önemli bir mes'eleyi ele alıyor.

SESLER VE MİMÂRİLER : Kelimelerin hepsi öz ve millî olmadığına göre, neler millîdir? Üstad cevap veriyor ve açıklıyor; "Esâsen hiçbir kelime başka dillerdeki telâffuzuyla Türkçe'ye yerleşmiş değildir. Onları Türk Milleti az veya çok kendi zevkine, söyleyişine göre ayarlamış ve Türkiye Türkçesinin güzel sesiyle kullanmıştır. Hiçbir medeniyet dili'nin bütün kelimeleri millî olmaz. Fakat sesi mutlakaa millî olur; mîmârîsi mutlakaa millî olur. Türk Milleti'nin dünkü ve bugünkü vatanının sesi olan uzun heceyle; sahlebi sâlep, taş gibi kelimeyi Bektâşi yapısını, yine kendi bulduğu LÂ sesiyle Salanikos'tan Selânik'i, Cebe Ali'den Cibâlî'yi kendi gramerine, estetiğine, fonetiğine uygun bir tarzda millîleştirip Türk Damgası vurmada ustalığını anlatmaktadır. Türk Dili'nin bir imparatorluk dili olduğunu, öz dil olmayacağını, kelimelerin seslerinin millî olabileceğini anlamayıp, Türk Dili'ni bozanlara, Üstad cevap veriyor: "Kelimeler milletindir. Onları âdi boncuklarla değiştirmek lâzımdır." Üstad daha sonra Türk Dili üzerinde yürekten konuşabilmek için Dil Mûsıkisini yâni bu vatanın seslerini anlayanın, kelimelerin Türk Halkı içinde yontuluşu târihini bilmenin şart olduğunu ileri sürerek **TÜRK'Ü ANLAMAK İÇİN TÜRK'Ü DİNLEMEK GEREK** prensibini işliyor.

Üstad, Dil Kurumu'nun (onbeş yaşındaki kızla yetmiş yaşındaki adamı evlendirmeye benzeyen) birbirine yakışmayan kelime ve eklerle Türk Gramerine ve yapısına uymayan birtakım kelimeler türetmek Türk Dili'ni bozduğunu söylüyor. Dil Kurumu'nun (yap) ile (it) birleştirip **YAPIT** gibi ruhsuz, sakat ve sevimsiz çocuklar meydana getirmesine mukaabil Türk Halkının nur ile top kelimesini birleştirip **NURTOPU** gibi çocuklar meydana getirdiğini, eserde verilen **YAPIT** ve **NURTOPU** gibi kelimelere benzer birçok misâllerden öğreniyoruz.

*"Çıktıkça lisan tabiatinden,
Elbette düşer fesâhatinden,"*

diyen Ziya Paşa da, daha Tanzîmat devrinde, Türk Gramerine uygun olmayan ek ve kelimelerle Türkçe'nin güzelleşmeyip bilâkis güzelli-

ğinden kaybedeceğini anlatmak istemişti. Üstadın üzerinde hassâsiyetle durduğu dört mes'eale daha var.

OSMANLICA VE OKULLARDAKİ EDEBİYAT DERSLERİ : Osmanlıca diye bir dil kabul etmeyen, Osmanlı Türkçesi vardır diyen Banarlı, bu fikrini 13. yüzyıldan başlayarak anlaşılabilen bir Türkçeyle yazılmış, çeşitli şâirlerin şiirlerini misâl göstererek isbathıyor. Birtakım sol ideolojilere âlet olmuş, yaptıkları vazifenin mukaddesliğini idrâkten uzak bırakılmış bir kısım öğretmenlerin elinde, Türk Dili ve Edebiyatı'nın düştüğü acıklı durumu üzüntüyle dile getiriyor ve hâlis Türkçeyle yazılmış şiirlerin, gençliğe karmakarışık bir Osmanlıca diye tanıtılmasından duyduğu ızdırabı belirtiyor.

TÜRKÇE FAKİR BİR DİL MİDİR ? Belki kelime hazinesi zayıftır. Fakat kelimelerin çeşitli mânâya gelişi bu eksikliği yok etmektedir. (Yazar, gönül, para, parça, perde gibi kelimelerin çok çeşitli mânâlarını kitapta zikretmektedir. Hattâ "Kara" kelimesinin ikiyüz şekilde kullanıldığını, düşmek kelimesinin yalnız Fuzûlî'nin şiirlerinde elli mânâya geldiğini misâllerle göstermektedir). Yûnus'u Allah'a giden yolda çöşturan, Karacaoğlan'a âdetâ kar yağdırtan, Âkif'in Seyfi Baba'sıyla İstanbul sokaklarını tabloştıran; Süleymaniye önünde Yahya Kemal'e bütün bir Türk târihini hayâl ettiren dil, elbette fakir olamaz. Bu gün gençliğe unutturulmak istenen dil, işte bu dildir.

BEYAZ LİSAN: Banarlı'ya göre, Ömer Seyfeddin'le, Yahya Kemal'le, Faruk Nâfiz'le ulaşılan mükemmel Türkçe, okulumuzda, rad-yomuzda örnek tutulmalıdır.

İNKILÂPLAR : "Ketebe, Yektübü Arab'ındır. Kitap, Kâtip, Mektup benimdir." diyen ve son vasiyeti, Türkçeyi özleştirme adıyla yapılan kelime katliâmından kurtarıp tabii yola girmek emri olan ATATÜRK'ün bu fikrini hiçe sayarak, dili Dil Kurumu'nun nasıl mahvettiğini kitabın son bölümünde okuyacaksınız. Dil Kurumu'nun "özleştireceğiz, özleştireceğiz" diye pişmiş tavuğun başına gelmiyenleri, bir imparatorluk dili olan Türkçe'nin başına nasıl getirdiğini üzülerek göreceksiniz ve,

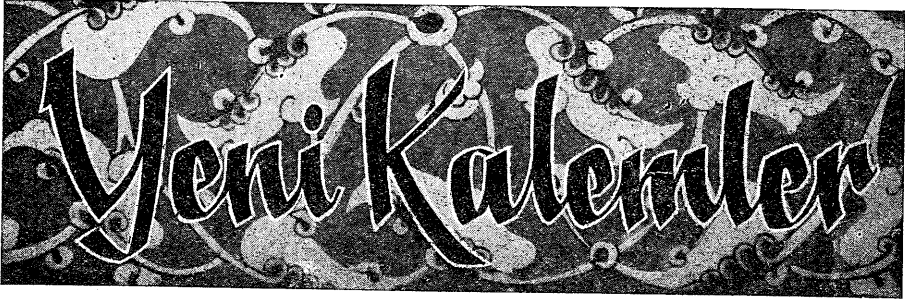
*"Cihan lisanla döner derler, öyledir, sevinin,
Ne hallere düşüyor milletin lisânı görün."*

diyerek Türkçe nâmına sizin içiniz parçalanacak. Kitabın tanıtmasını üstadın bir sözüyle bitireceğim:

"Bugün mânâ yerine, anlam, medlûl yerine anlam, mâkul sebep yerine anlam, hattâ rüyâ yerine yine anlam sözünü kullanmak isteyenler bu inceliği pek anlamazlar. Biz yine de ANLIYAN-LARA HITAP üslûbundan vazgeçmiyeceğiz."

Seyfeddin ESENLIK

İst. İmam - Hatip Okulu son sınıf talebesi

Eski Şiirin Sesiyle :

DİNLEDİK

Üdun telinde cilde-i elhânı dınledik
Mızrâb önünde nağme-i raksânı dınledik

Geçtik de perde perde makam haclegâhına
Âteş-demiyle bir daha cânânı dınledik

Miftâh-ı mûsıkî ile lâhûta yol bulup
Bir âlem-i visâle giren cânı dınledik

Kalbin sesiyle nağmelenirken Sabâ, Yegâh
Besteyle inleyişteki hicrânı dınledik

Rast'ın nidâ-yı hâtifinin hükmü vardı dün
Dergâh-ı şevketinde O sultânı dınledik

Hüzzâm alev verince Halim'in cenânına
Vecdin lisânı sîne-i sûzânı dınledik

Ey Türk'e ses veren yüce eslâf-ı nağme-sâz
Âhenginizde cezbe-i Rahmânı dınledik

Halim Kâmil Teoman

TARZ U LİSÂN-I KADİM ÜZRE GAZEL

Al vücûdum pâynâ râh eylegil
Gönlümê gel kendünî şâh eylegil
Devr-i güldür gülsüz olmaz gel berû
Bûlbûl-i nâlânı meddâh eylegil
Câm-ı cem'den sen dahî nûş-et peri
Sen dahî âşık gibi âh eylegil
Mezheb-i ıskun-dürür sâlikleri
Gel şu mey-âbâdı dergâh eylegil
Ay dutulmuş dimesünler Ayvaz'a
Yaşmağın kaldır yüzün mâh eylegil

Beşir Ayvazoğlu

AYAK SESLERİ

*Bastığım her taşla beynimde öten
Arkamda önümde ayak sesleri
Sessiz sokakların nâşını örten
Arkamda önümde ayak sesleri
Ben değilim güyâ sessiz yürüyen
Gölgem değil gece yok yürüyen
Aklımı her adım çekip sürüyen
Arkamda önümde ayak sesleri
Ayaklarım bitmez yollara türbe
Elde asâ günah sırtımda kubbe
Kendimi bilirken bu yolda habbe
Arkamda önümde ayak sesleri*

M. Uğur ÇETİNER

A K Ş A M L A R

*Akşamlar, akşamlar,
Sıcak akşamlar,
Hüznüme açılan,
Kucak akşamlar.*

*Akşamlar, batıda,
Aleviden atlas,
Mermerden heykele,
Hayat sunan tas.*

*Akşamlar, sonsuzluk,
Yaşayan canda,
Akşamlar bir ateş .
Dolaşan kanda.*

*Akşamlar ilhama,
Açılan kapı,
Akşamlar sevgiye,
Yâkuttan yapı.*

*Akşamla tutuşur
Soğuk denizler,
Akşamla canlanır
Solgun benizler.*

*Akşamla hüznünler
Gün gibi solar,
Akşamla hayâle,
Güzellik dolar.*

Attilâ ÖZÇELİK

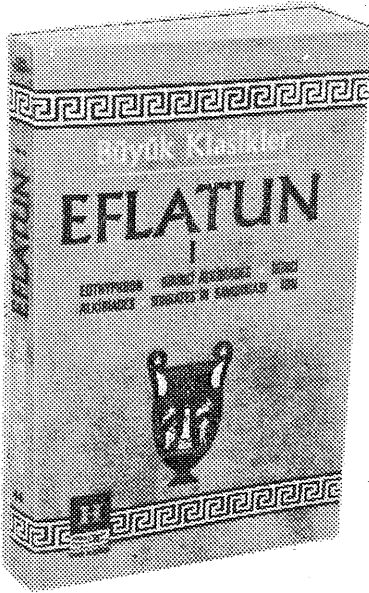
Hürriyet Yayınları

/HÜRRIYET YAYINLARI'nın gerçek Kültür Hizmeti

BÜYÜK KLÂSİKLER EFLATUN I

BÜYÜK FİLAZOFUN BU ESERİNDE İLK BEŞ KİTABI YER ALIYOR.

Euthyphron-Birinci Alkibiades-İkinci Alkibiades-
Sokrates'in Savunması-Ion

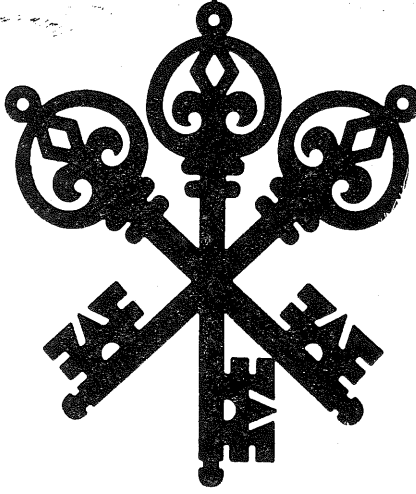

*Yunan, Latin, İslâm,
Doğu Dünyasının
Evrensel Eserleri;
İnsanlığın Ortak
Kültür Hazinesi,
Uygarlıkların ve
Ulusların En Seçkin
Fikir Ürünleri,
Yüzlerce Ünlü
Düşünür Bilgin ve
Yazar, bu dizide*

**240 sayfa
10.- Lira**

**GENEL DAĞITIM: HÜRDAĞITIM - İSTANBUL: 27 38 54 - 27 87 38 -
22 34 09 Ankara: 10 40 40 - Adana 67 67 - Samsun: 10 61 -
Eskişehir: 21 69 Ege Dağıtımı: DATİC: 38 786**

VAKIFLAR
İNSANLARDAKİ HAYIR DUYGUSUNUN
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI
HALKA HİZMET DUYGUSUNUN
SONSUZLAŞMASIDIR.

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

İ. F. C.

İSTANBUL ENSTİTÜSÜ

Takdim eder :

Sâmiha Ayverdi

İBRÂHİM EFENDİ KONAĞI

(İkinci basılış)

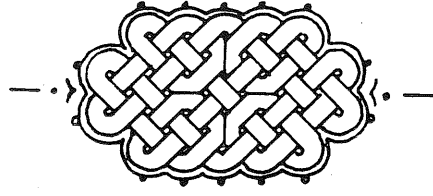
TL. 30

TÜRKİYE İŞ BANKASI

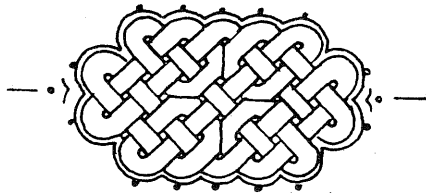
KÜLTÜR YAYINLAR.

Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi	Mustafa Cezar	300.—
Dünya Sanat Tarihi	Adnan Turani	300.—
Sanatı Görmek	N. Yurtsever - Z. Güvemli	125.—
Şahnâmelerden Seçme Minyatürler	—	75.—
Komutan Atatürk	Celâl Erikan	60.—
Türk Tiyatrosu (Meşrutiyet Dönemi)	Metin And	25.—
Türk Tiyatrosu (Tanzimat Dönemi)	Metin And	30.—
Kitabın Evrimi	Orhan Öcal	40.—
İnsanlar ve Köprüler	İsmail İşmen	75.—
XIX. ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Miletlerarası Önemli Meseleler	Reşat Sagay	35.—
Türk Süsleme Sanatı	Hüsnü Züber	20.—
Şairlerin Seçtikleri	Antoloji - Ü. Y. Oğuzcan	20.—
Bektaşî Dedikleri	M. Eloğlu - O. Tansel	10.—
İkbâl'den Şiirler	Ali Nihat Tarlan	15.—
Dostlar Beni Hatırlasın	Âşık Veysel Şatıroğlu	15.—
Denemeler	Suut Kemal Yetkin	15.—
Eski Mısır Şiiri	Talât S. Halman	10.—
Şarkılar Kitabı	Heine - B. Necatigil	15.—
Nasreddin Hoca	Mehmet Önder	10.—
Okul Öncesi Eğitim ve Çocuklarımız	Cezmi Tahir Berklin	10.—
Problemlî Çocuklar ve Problem Sebepleri	Cezmi Tahir Berklin	15.—
Tarih Boyunca Türk Atasözleri	Aydın Oy	20.—
Türke Doğru	İsmail Hakkı Baltacıoğlu	20.—
Doğru mu? — Yanlış mı?	Faruk Yener	15.—
Mevlâna - Mesnevi'den Hikâyeler	Mehmet Önder	10.—
Rübailer	Ümit Yaşar Oğuzcan	15.—

ÜLKER BİSKÜVİLERİ FABRİKASI

*Milli kültürümüze hizmet
eden müesseselere yardım
etmekle iftihar duyar.*

EREĞLİ
DEMİR VE ÇELİK

**Benzersiz
kalite**

**EREĞLİ
DEMİR VE ÇELİK
FABRİKALARI**

Mamullerinde

SİPARİŞLER İÇİN
ANKARA : 17 71 56
İSTANBUL : 45 05 94
İZMİR : 25 37 7
ADANA : 74 72

İ. F. C.

YAHYÂ KEMÂL ENSTİTÜSÜ

Takdîm Eder :

YAHYÂ KEMÂL KÜLLİYÂTI

Neşrolunmuş Eserleri :

Kendi Gök Kubbemiz (III baskı)	25 TL.
Eski Şiirin Rüzgârıyla	25 »
Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş	25 »
Aziz İstanbul	25 »
Eğil Dağlar	25 »
Siyâsî Hikâyeler	20 »
Siyâsî ve Edebî Portreler	20 »
Edebiyâta Dâir	25 »
Yahyâ Kemal Enstitüsü Mecmûası II	25 »

YAHYÂ KEMAL

Çocukluğum,

Gençliğim

Siyâsî Ve Edebî Hâtıralarım

Yeni çıktı.

25 TL.

Nihad Sâmi Banarlı

Resimli
**TÜRK
EDEBİYATI
TÂRİHİ**

22 yıldır beklenen ve aranan bu büyük eserin ilk 6 fasikülü neşredilmiştir. Süleyman Çelebi Mevlid'ini, XV. asır Osmanlı Destanlarını; XVI. asır Ortaasya ve Âzerî Türkçesi Edebiyatını; Bâbur Şah, Şah İsmâil ve Fuzulî bahislerini sunan 7. fasikülü de yakında çıkacaktır.

İsteme adresi : Devlet Kitapları Müdürlüğü, İstanbul.

**Türkçemizin ve Edebiyatımızın
yarını için çalışanlara**

Kubbealtı Akademi Mecmûası'nın 1. sayısındaki Beyannâmemizde belirtildiği gibi, bize gönderilen şiirler serbest söyleyiş şiirleri olmalıdır.

Biz genç şâirlerimizden ya Âşık tarzının, yahud Divan-Tanzimat ve Milli edebiyat cereyanı devirlerinin belirli nazım şekilleriyle söylenmiş, vezinli, kafiye, şekilli şiirler bekliyoruz.

Maksadımız Türkiye'nin bir tek mecmûasında olsun edebiyatımızın mâzisi ile olan bağı koparmamaktır. Biz, bu bağı koparmamak rûhunu muhâfaza eden şâirlerimizden şiir bekliyor; onlarla berâber olmak istiyoruz. Bu notu bize gönderilen çok sayıda aykırı yazılar dolayısıyla kayda lüzum görüyoruz.

Şiirlerde dil, milletimiz tarafından son 50 yılda kullanılan en sâde ve tabîi bir konuşma ve yazı dili olacak. Bu şiirlerde uydurma kelimelere de şüphesiz, yer verilmeyecektir.

Muhterem Okuyucularımıza :

Mecmûamızın 1. yılına âit 4 nüshası, cildli olarak hazırlanmıştır. Fiyatı 25 L. dir. P.K. 107 Beyazıt-İstanbul adresinden isteyiniz.

